

Pioniers in de zorglandbouw

10 portretten

multifunctioneel

Voorwoord

In deze brochure komen tien pioniers in de zorglandbouw aan het woord. U kunt lezen over hun ervaringen als zorgboer, de lessen die ze hebben geleerd, en de oplossingen die ze vonden voor de problemen waar ze in de loop der jaren tegenaan zijn gelopen. Waardevolle informatie voor een ieder die bij de zorglandbouwsector betrokken is - of dat nou als zorgboer is, als gemeenteambtenaar, of in een andere hoedanigheid.

De pioniers die in deze brochure aan het woord komen zijn verenigd in het pioniersnetwerk zorglandbouw, dat hen in staat stelt hun kennis en ervaring met elkaar, maar ook met u als lezer te delen. Vanuit de Federatie Landbouw en Zorg juichen wij dit soort samenwerking van harte toe, en hebben wij dan ook medewerking verleend aan de

totstandkoming van het pioniersnetwerk. Een actueel thema waar de pioniers uitgebreid bij stil hebben gestaan is de transitie in de zorg. De veranderingen in financiering en organisatie, die in 2015 van start zijn gegaan, verlopen niet altijd vlekkeloos. Er zijn betalingsachterstanden, ondernemers ervaren een grote administratielast, en er zijn nog veel onduidelijkheden bij gemeenten. De pioniers in deze brochure laten zien dat, hoe lastig het soms ook is, het mogelijk is dit soort obstakels te overwinnen. Leer van hun verhalen, laat u inspireren net zo proactief en volhardend te zijn, en put moed uit hun positieve ervaringen!

Marijke Vos
Voorzitter Federatie Landbouw en Zorg

Inleiding

Sinds 2015 is er heel wat veranderd in de financiering en de organisatie van de zorg. Dat heeft ook gevolgen voor zorgboerderijen. Elke zorgboer gaat daar anders mee om en daarbij kunnen zorgboeren natuurlijk van elkaar leren. Daarom heeft Wageningen UR in samenwerking met de Federatie Landbouw en Zorg het pioniersnetwerk zorglandbouw opgestart. Het netwerk biedt pioniers uit de sector de mogelijkheid om kennis en ervaring uit te wisselen, van elkaar te leren en dit vervolgens te delen met alle andere zorgboeren in Nederland.

Het pioniersnetwerk is in twee jaar tijd vijf keer bij elkaar gekomen. Tijdens de bijeenkomsten is veel gepraat over de zorgsector en wat daarin speelt. Daarbij was er vooral veel herkenning en onderling begrip en werden er soms

ook praktische tips uitgewisseld. De pioniers gaven daarom aan veel aan de bijeenkomsten gehad te hebben. Ze voelen zich gesteund door anderen en zijn altijd met nieuwe ideeën naar huis gegaan.

Deze steun en ideeën hopen de zorgboeren van het netwerk middels deze brochure ook met u te kunnen delen. In de brochure vindt u van elke zorgboer uit het pioniersnetwerk een portret. Hoe ziet hun bedrijf eruit? Welke lessen hebben ze geleerd als ondernemer? Wat is hun motto? Hoe benaderen ze het ondernemerschap? Hoe nemen ze hun beslissingen? Welke belangrijke lessen hebben ze van andere pioniers meegenomen?

Wij wensen u veel leesplezier, herkenning en inspiratie!

Attsje *de Vries*

Attsje de Vries

Attsje heeft samen met haar man zorgboerderij Moai Seldsum in Oentsjerk (tussen Leeuwarden en Dokkum). Sinds 2003 biedt Moai Seldsum mensen met een beperking de mogelijkheid op het bedrijf te logeren. Na de opening van de nieuwbouw, in 2011, is het zorgaanbod uitgebreid. Het bedrijf richt zich momenteel naast logeren op wonen, onderwijs en dagbesteding. Attsje en haar man wonen op de moederlocatie van het bedrijf en begeleiden zelf een woongroep. Daarnaast zijn ze verantwoordelijk voor de dagelijkse gang van zaken van de zorgboerderij. Ze worden ondersteund door professionele begeleiders. Naast de zorgtak houdt Moai Seldsum melkvee, jongvee en schapen op veertig hectare. Maoi Seldsum biedt vijf vormen van

wonen aan, voornamelijk voor kinderen en jongeren: beschermd wonen, deeltijd wonen, groepswonen, intensief begeleid wonen en zelfstandig begeleid wonen. De intentie van al deze woonvormen is om de zelfstandigheid te vergroten en mensen waar mogelijk uit te laten stromen. Het beschermd wonen vindt plaats bij Attsje en haar man in huis, voor de andere vormen zijn er andere locaties op de boerderij. De groepen bestaan uit minimaal vier en maximaal acht bewoners. De dagbesteding richt zich vooral op mensen met psychische problemen, mensen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt en mensen met niet-aangeboren hersenletsel of een verstandelijke of lichamelijke beperking. Eén-op-één begeleiding is ook mogelijk. Naast de werkzaamheden op de boerderij zijn deelnemers betrokken bij schoonmaakwerkzaamheden bij de plaatselijke brandweer en verkoop in een lokale cadeauwinkel. Kinderen of jongeren die tijdelijk of langdurig niet naar school kunnen gaan, kunnen op de zorgboerderij passend onderwijs ontvangen. Bij logeren of kort verblijf

gaat het vaak om weekenden of vakanties, maar is ook crisisopvang mogelijk.

Moai Seldsum heeft ongeveer 95 deelnemers. De zorg wordt voornamelijk betaald uit PGB's – ongeveer 20% wordt betaald middels de AWBZ (Zorg in Natura). Moai Seldsum is rolstoelvriendelijk en omdat er 24 uur per dag een verpleegkundig medewerker aanwezig is, is het ook mogelijk complexe zorgvragen te behandelen. De zorgboerderij is aangesloten bij BEZINN Boer en Zorg, en heeft het keurmerk van de Federatie Landbouw en Zorg. Daarnaast is Moai Seldsum een Aequor en Calibris erkend leerbedrijf (zie voor meer informatie <http://www.moaiseldsum.nl>).

Proactief *naar de gemeente*

Attsje vond het in eerste instantie erg spannend welke kant het allemaal zou opgaan met de veranderingen in de financiering van de zorg, maar door de invulling die ze zelf als ondernemer aan

die onzekerheid heeft gegeven is ze een stuk positiever geworden: Attsje en haar man hebben besloten gewoon door te gaan met ondernemen en plannen maken. Ze hebben plannen voor een nieuwe stal, en plannen om zorg en toerisme te combineren. Daarnaast zijn ze recentelijk een winkel gestart. Het is belangrijk en geeft kracht om door te gaan met de onderneming, die niet 'on hold' te zetten, en juist daardoor te overleven.

De bijeenkomsten van het pioniersnetwerk hebben Attsje gesterkt in de opvatting dat het belangrijk is proactief en positief naar de gemeente te blijven, en dat je vooral niet moet afwachten. Het is een vaardigheid om goede contacten bij de gemeente te onderhouden. Haar eigen proactieve houding helpt haar sowieso vooruit. Zo wordt ze weleens door de gemeente gebeld om rechtstreeks afspraken te maken, buiten BEZINN om. Omdat Attsje kostprijsberekeningen heeft gemaakt kan ze prima met de gemeente onderhandelen. De gemeente blijkt

daar, geheel tegen de verwachting in, ook voor open te staan.

Samenwerking *met anderen*

Attsje heeft er bewondering voor dat sommige pioniers uit het netwerk vanuit onduidelijkheden – voordat precies duidelijk was wat er allemaal zou veranderen in de zorg en welke vorm dat zou aannemen - zijn begonnen met het bouwen van een relatie met de gemeente, en dat als groep hebben gedaan. Als er weer grote veranderingen op stapel zouden staan is dat een strategie die Attsje ook graag zou hanteren. Ook vanuit het besef dat je niets alleen kunt, dat het echt nodig is het collectief op te zoeken, en samen aan zo'n relatie te werken.

Attsje heeft samenwerken dus hoog in het vaandel staan, maar haar collega-zorgboeren uit de buurt lijken er helaas minder heil in te zien. Zo heeft Attsje geprobeerd samen te werken met acht zorgaanbieders in een straal van acht tot tien kilometer om haar heen, maar

die samenwerking is niet goed van de grond gekomen. Ze heeft iedereen bij haar thuis uitgenodigd – om kennis te maken, te weten wat iedereen doet, en samen naar de gemeente te stappen. De ondernemers hebben echter geen behoefte aan die samenwerking. Nu probeert Attsje een tweede bijeenkomst te organiseren, maar men geeft aan het te druk te hebben. Een ander plan was om een fietstocht langs alle bedrijven te organiseren en iemand van de gemeente die tocht te laten openen, maar ook daarvoor was geen belangstelling bij de zorgboeren. Attsje merkt dat de mensen waar ze samenwerking mee zoekt vooral bezig zijn met het maken van een pas op de plaats, afwachtend toekijken wat er bij de gemeente verandert. Dat past minder bij zorgboerderij Moai Seldsum.

Boodschap *voor de overheid*

Attsje's boodschap voor gemeenten is dat zorgboeren twee kanten hebben; enerzijds weten ze heel goed waar ze zelf goed in zijn, anderzijds kunnen ze

flexibel meebewegen met gemeenten. Daarmee hebben ze een streepje voor op grotere instellingen, die logger zijn. Op de zorgboerderij is van alles mogelijk, zowel op collectief niveau als op individueel niveau. En dat is bijzonder.

Maar wil het nieuwe zorgsysteem kans van slagen hebben, dan moeten gemeenten – en de landelijke overheid - ook meebewegen. Zorgboerderijen kunnen arrangementen verzinnen en aanbieden, maar de overheid moet in mogelijkheden denken om die arrangementen mogelijk te maken. Momenteel heeft Attsje er een hard hoofd in of het nieuwe systeem gaat werken en of het allemaal goed komt.

'Er is geen probleem zo groot of het is op te lossen.'

10 *portretten* Attsje *de Vries*

Want flexibiliteit en het meebewegen van overheden is zo belangrijk. Attsje hoort soms hele penibele verhalen en complexe zorgvragen van ouders. Als zorgondernemer wil je dan meteen helpen. Het frustrerende is dat de financiering niet kan meebewegen. De systemen zitten tegen. Dat is moeilijk te verkroppen; het lijkt immers vooral belangrijk dát de zorg wordt geboden, je wilt niet worden tegengehouden door de vraag uit welk potje het geld moet komen. Het is frustrerend en moeilijk te begrijpen dat er zoveel in grenzen en termen wordt gedacht. Attsje stuurt zelf aan op een ‘all-inclusive’ tarief voor de zorg die ze biedt, dat zou alles een stuk makkelijker maken. Wellicht zou het ook helpen als er meer bekend was over wat het betekent voor een gezin als een kind naar de zorgboerderij kan; want hoewel er al veel onderzoek is gedaan naar de meerwaarde van de zorgboerderij is dat nog niet in kaart gebracht. Ook zou aan de overheid duidelijk gemaakt moeten worden wat de klachten en pijnpunten die het nieuwe systeem met zich meebrengt

betekenen voor zorgaanbieders. Hoewel Attsje een relatief goede relatie heeft met gemeenten, vindt ze wel dat het allemaal veel onduidelijker en tijdrovender is geworden. De communicatielijnen zijn veel complexer geworden dan ze gewend was. De gemeente zit – noodgedwongen – als extra schakel in het proces. Dat levert verwarring, vertraging, en bureaucratie op. De zorg is daarmee helemaal niet dichterbij gekomen, zoals de bedoeling was, maar is juist onoverzichtelijker geworden. Attsje moet met elf gemeenten om tafel, en ze doen het allemaal anders. En omdat de eerste gesprekken bij de gemeenten niks opleverden, blijf je bellen. Attsje werkt nu met een netwerkboekje waarin staat wie waarover gaat. Een laatste punt is dat gemeente-medewerkers aansturen op Zorg in Natura en aangeven dat het PGB steeds minder zal worden. Dat beslist de gemeente echter helemaal niet; het is aan de vertegenwoordigers

van de deelnemers. Zelf is Attsje een voorvechter van het PGB, omdat het zo flexibel is. Moai Seldsum werkte in eerste instantie zelfs alleen met PGB’s, maar is met Zorg in Natura begonnen om op meerdere paarden te kunnen wedden. Die Zorg in Natura is geregeld via BEZINN, die dat verzorgt voor de drie noordelijke provincies. **Je eigen *keuzes maken*** Attsje vindt het belangrijk als ondernemer bij je eigen leest te blijven en je eigen keuzes te maken, ook in bijvoorbeeld onderhandelingen met de gemeente. Zelf heeft Attsje zo’n situatie net meegemaakt. Ze geeft een voorbeeld van de gemeente die met een groot aantal verschillende in te vullen formats kwam voor een jongen die al bij hen op de boerderij woonde. Attsje heeft toen hard onderhandeld; ze heeft met de vuist op tafel geslagen en aangegeven ‘wij zijn dit, we doen dit, en we kosten zoveel: take it or leave it’. De gemeente heeft dat geaccepteerd. Voor Attsje was het een duidelijk signaal

dat je soms keihard moet zijn. Dat is dan ook iets dat ze anderen zou willen meegeven. Natuurlijk kun je dat niet in iedere fase doen, soms moet je gewoon ‘in de boot stappen’. Maar er is soms meer mogelijk dan het lijkt, en het is belangrijk voor jezelf, je bedrijf en je visie te staan. Een voorbeeld uit het pioniersnetwerk sterkt Attsje in die gedachte. Eén van de pioniers gaf aan niet meer met de gemeente te willen werken en andere strategieën te hebben ontwikkeld. Dat is verhelderend: soms moet je zoiets inderdaad gewoon doen. Dat is een leerpunt voor Attsje – nee zeggen is niet haar sterkste kant. Maar soms moet je wellicht inzien dat een onderdeel van je bedrijf niet rendabel is, of teveel energie kost, en dat je er daarom mee stopt. **Grenzen bewaken, *grenzen opzoeken*** Als Attsje iets over zou mogen doen, dan zou ze werk en privé meer gescheiden hebben gehouden. Ze heeft er wel eens spijt van dat de zorg zoveel impact heeft op haar privéleven en de

privacy van haar en haar gezin. Soms moeten ze als het ware hun eigen huis ontvluchten om rust te krijgen, omdat ze hun eigen woonplek hebben volgebouwd en hun huis delen met andere mensen. Ze heeft veel offers gebracht om het bedrijf te ontwikkelen zoals ze heeft gedaan. Attsje’s tip aan anderen is dan ook om je privésituatie en je eigen grenzen te bewaken. Tegelijkertijd moet je ook in mogelijkheden kunnen denken. Haar motto is niet voor niets: ‘Er is geen probleem zo groot of het is op te lossen’. Dat geeft ze haar deelnemers ook mee als die het even niet meer zien zitten. Soms moet je misschien even zoeken naar een oplossing, maar die is er altijd. Ook Moai Seldsum heeft moeilijke tijden gekend, maar daar leer je van. Attsje geeft aan dat ze in slechte tijden vooral veel zelf doet; veel zelf doen is het meest efficiënt en levert het meeste op. Bovendien geeft het je veel energie, want het laat zien waar je goed in bent en dat je het kunt – je ziet dat je overlevingskansen hebt, en

dat geeft een grote boost. De keerzijde van het veel zelf doen is overigens wel dat je kwetsbaar wordt als bedrijf en als persoon, die balans moet je dus goed in de gaten houden. **Monitoring *en een kritische blik*** Attsje neemt veel beslissingen voor en over het bedrijf. Dat voelt wel eens zwaar; het is lastig om altijd de knopen door te moeten hakken. Om het makkelijker te maken probeert Attsje altijd ‘als-wat-scenario’s’ in te calculeren. Als je weet wat de consequenties zijn als het misgaat – en of je die kunt dragen – dan kun je de beslissing nemen. Daarnaast vindt Attsje het belangrijk de eigen kosten en inkomsten goed in de gaten te blijven houden. Zelf knipt ze haar hele organisatie in stukken als het ware, en monitort ze die afzonderlijk. Als een deel niet goed loopt, kan ze meteen ingrijpen. Deze strategie is mogelijk omdat ze het bedrijf breed heeft opgezet – het heeft een groot

aantal onderdelen. Als je goed in de gaten hebt wat goed loopt en wat minder, kun je daar proactief acties aan koppelen. Overigens moet je er ook voor waken om telkens op de omzet te willen letten. Soms heb je nou eenmaal een minder jaar of moet je investeren. Attsje vindt dat zelf erg moeilijk, ze wil altijd omzet hebben en vindt het moeilijk te accepteren dat je daar soms ook wat minder van hebt. Naast monitoring is het sowieso goed om kritisch naar je bedrijf te kijken. Attsje raadt andere ondernemers aan daar ook deskundige hulp bij in te schakelen. Nu het met Moai Seldsum wat beter gaat neemt Attsje bijvoorbeeld een coach in de arm om samen na te denken over wat er nog meer mogelijk is. Attsje vindt het jammer dat veel boeren huiverig zijn om dit soort deskundigheid bij het ontwikkelen van het bedrijf in te huren, want het kan veel opleveren. Sinds kort huurt Moai Seldsum bijvoorbeeld een orthopedagoog in, die het mogelijk maakt met complexere situaties om te gaan. Daarmee straal je ook een

bepaalde professionaliteit uit. **Het *pioniersnetwerk*** Attsje vindt het waardevol om onderdeel te zijn van het pioniersnetwerk. Je kunt met anderen op een gelijkwaardig niveau kennis en ervaring uitwisselen, en dat is nuttig. Ze is ook blij dat goed duidelijk wordt gemaakt dat er van je verwacht wordt dat je aanwezig bent – sommige mensen haken daardoor misschien af, maar de harde kern blijft komen en dat is belangrijk. Waarom het pioniersnetwerk goed loopt is moeilijk aan te geven of de vinger op te leggen, maar de opzet is gewoon heel fijn. Het is fijn om met elkaar te kunnen delen, en ook te horen en begrijpen hoe anderen erin staan. Het is wel lastig om de lessen die de pioniers leren in het netwerk goed door te geven aan andere boeren. Wellicht werken factsheets nog het beste. Zelf leest Attsje doorgaans wel wat via de Federatie binnenkomt, dus dat is misschien een idee.

Annemie *Lepelaars*

Annemie Lepelaars

Annemie Lepelaars heeft met haar man een zorgboerderij in Dalfsen, in het Vechtdal, genaamd Landjuweel de Hoeven. Op de Hoeven kunnen volwassenen met een stoornis in het autistisch spectrum terecht voor arbeidsgelateerde dagbesteding. Er wordt een dagprogramma opgesteld vanuit de mogelijkheden van de deelnemers. Respect is daarbij een belangrijke waarde - er wordt rekening gehouden met ieders eigenheid. Rust, aandacht en plezier zijn kernbegrippen. De agrarische tak van het bedrijf betreft een biologische melkveehouderij met vijftig melkkoeien en ongeveer veertig stuks jongvee. Ten behoeve van de zorgtak is er een dierenweide met kleinvee en een groentetuin. Er is ook een boerderijwinkel met (biologische)

producten van de boerderij - groenten en vlees – en producten van bedrijven uit de regio. De Hoeven werkt ook met groenteabbonnementen. Deelnemers van de zorgboerderij helpen mee in de winkel en verzorgen de aanvoer van de waar en onderhoud van de ruimte. Daarnaast werken ze in de dierv verzorging of de groentetuin, helpen ze op de boerderij, of de kantine, en zijn ze betrokken bij onderhoud en opruimwerkzaamheden.

Landjuweel de Hoeven beschikt over het keurmerk van de Federatie Landbouw en Zorg, en is een Aequor en Calibris gecertificeerd leerbedrijf. Daarnaast is de Hoeven aangesloten bij het Netwerk VLV (Vitale Landbouw en Voeding), een netwerk voor nieuwe-tijdslandbouw, waarin duurzaamheid en innovatie centraal staan (zie voor meer informatie <http://www.landjuweeldehoeven.nl/>).

Samenwerking - **het Vechtdal Collectief**

Annemie Lepelaars is voorzitter van het Vechtdal Collectief, een

samenwerkingsverband van zorgboeren in de gemeenten Hardenberg, Ommen en Dalfsen. De ongeveer dertig aangesloten zorgboeren bieden aan meer dan zeshonderd deelnemers dagbesteding, logeer- en kortdurende opvang, en inwoning. Ze werken allemaal volgens het keurmerk van de Federatie Landbouw en Zorg en hebben gemiddeld zo'n dertig tot vijftig deelnemers (zie voor meer informatie <http://scan-collectieven.nl/external?url=http://www.zorgboerenvechtdal.nl/>).

Annemie is één van de voortrekkers van het Vechtdal Collectief: toen de transitie drie à vier jaar geleden werd aangekondigd bedacht Annemie dat ze dat als kleine zorgaanbieder niet alleen zou kunnen trekken. Daarom wilde ze zich met andere zorgboeren in het gebied verbinden. Een eerste doel van de samenwerking was elkaar te leren vertrouwen als partners en collega's. In het eerste jaar was daarvoor ook subsidie beschikbaar; het project 'Zorg zoekt Boer' is gebruikt om de

basiselementen van de samenwerking vorm te geven. Er waren gezamenlijke bijeenkomsten en er zijn bijvoorbeeld flyers gemaakt. Ook werden nieuwe werkplannen en methodieken uitgezet. Door deze samenwerking en de bijbehorende acties kwamen de Vechtdal-boeren al 'in the picture' bij de media, en daardoor bij de gemeente. Met andere woorden, het collectief was al enige tijd samen onderweg voordat de transitie daadwerkelijk begon. Daardoor was er al heel wat opgebouwd. Die samenwerking leidde tot concrete resultaten. Als individuen konden de zorgboeren bijvoorbeeld niet met het zorgkantoor tot afspraken komen, maar door als collectief te opereren lukte dat wel. Ook werd er intensief samengewerkt met coöperatie Boer en Zorg.

Het collectief *en de transitie*

De Vechtdal-boeren hebben als collectief gewerkt aan het ontwikkelen van relaties met de gemeenten waarin ze gelegen zijn. Omdat dat allemaal

plattelandsgemeenten zijn, hadden de zorgboeren al een goede naam. Door samen te werken konden de ondernemers de gemeenten echter beter laten weten wat ze in alle diversiteit te bieden hadden. Het voor het voetlicht brengen van een breed pallet aan diensten maakte het mogelijk een sterk kader neer te zetten. Die goede relatie met de gemeenten was nuttig; toen de transitie vorm moest krijgen nodigde de gemeente het collectief als eerste partner uit om hierover te praten. De zorgboeren zijn daardoor vanaf het begin betrokken geweest bij de voorbesprekingen. Bijzonder is dat de zorgboeren door het vormen van een collectief één van de grootste aanbieders van dagbesteding in de gemeenten waren geworden. Ook heeft het collectief gezamenlijk de kostprijs van zorg berekend en de gemeenten op basis daarvan een prijs voorgelegd. De gemeenten gingen met die prijs akkoord.

Toch is niet alles vlekkeloos verlopen. Een uitdaging waar het collectief mee te maken had, was dat één of twee

ondernemers besloten individueel aan te besteden bij de gemeenten, in plaats van als collectief. Voor het collectief was lastig te bepalen hoe met zulke uittrekders om te gaan. Een tweede uitdaging ontstond in januari 2015. Toen in december 2014 de overeenkomst met de gemeenten werd getekend, hadden de zorgboeren daar een goed gevoel over. In januari bleek echter dat de gemeente Dalfsen aan 'uitnutting' wilde doen: ondernemers zouden worden gekort met 25%, omdat dit het percentage afwezigheid van deelnemers zou zijn. Door deze integrale korting hoefden ondernemers niet aan te geven hoeveel deelnemers aanwezig zijn. De Vechtdal-boeren ervoeren dit als een klap in het gezicht – niet alleen leek het percentage te hoog, ook sprak uit de manier waarop de gemeente dit de ondernemers meedeelde geen vertrouwensrelatie - en zijn meteen in gesprek gegaan met de gemeente. De korte lijntjes die in de loop der jaren waren opgebouwd bleken wederom een voordeel. Gelukkig was ook de wethouder verontrust over

de uitnutting. Hoewel het wettelijk was toegestaan, was het juridisch een probleem, omdat het niet was afgesproken in het raamcontract. De ondernemers hebben nu met de gemeente de afspraak gemaakt de afwezigheid van deelnemers te gaan meten.

Met de gemeente Hardenberg en de gemeente Ommen zijn de raamovereenkomsten nog in onderhandeling, maar het collectief zit aan de onderhandelingstafel. Het collectief praat één op één met de wethouder, die haar als belangrijke partij ziet. Momenteel worden er budgetafspraken gemaakt: als een deelnemer zorg nodig heeft met een bepaald doel, welk budget hoort daar dan bij? En zijn ook complexere vraagstukken, bijvoorbeeld wanneer er één aanbieder centraal staat die als hoofdaanbieder fungeert en aansprakelijk blijft voor het hele traject, maar samen met andere partijen een plan van aanpak maakt. Annemie geeft aan dat ze het een mooie uitdaging

10 portretten Annemie Lepelaars

vindt om samen te kijken hoe je zo’n complexe situatie met elkaar kunt dragen. Ze ervaart de transitie als enerzijds een enerverende en anderzijds een onrustige tijd. Ze heeft echter nog steeds een goed gevoel over de relatie tussen het collectief en de gemeenten, en ze denkt dat er iets goeds uit zal rollen. De samenwerking met andere boeren, en vooral het feit dat die samenwerking ruim op tijd vorm heeft gekregen, is van grote meerwaarde geweest voor de rol die de zorgboeren nu hebben in de drie gemeenten.

Nieuwe *perspectieven*

Annemie ziet voor de toekomst wel nieuwe mogelijkheden voor de zorglandbouw, maar het uitgangspunt moet daarbij altijd zijn dat het moet gaan om een vraag uit de lokale samenleving. Je moet je als ondernemer altijd afvragen waar mensen bij gebaat zijn. Bovendien moet een nieuwe dienst die je wilt aanbieden ook passen bij je bedrijf en bij jouzelf als persoon; je moet je inzetten vanuit je kracht. Dit

betekent dat je altijd voor iets moet kiezen dat dichtbij je staat of waar je enthousiast voor bent. Annemie zelf krijgt energie van het bieden van een plek aan mensen die tussen wal en schip vallen, en om samen met hen een nieuwe start te kunnen maken. Ook zou het bij haar passen maaltijden te maken voor mensen uit de buurt – soms doet ze dat ook al.

Boodschap *voor gemeenten*

Annemie’s boodschap voor gemeenten is dat zorgboeren hun mensen heel serieus nemen en dat zij daarom van de gemeente vragen hen als partij ook serieus te nemen. Wat daarbij belangrijk is, is afstemmen, vragen delen, samen zoeken naar de juiste oplossingen en een open houding als basis hanteren. Ook waardering is belangrijk. Voor zorgboeren is het belangrijk helder te hebben wat bij ze past en daar aan vast te houden. Zorgboeren willen wel meebewegen - maar niet ten koste van alles. Daarnaast lijkt het nu alsof de hele transitie enkel om geld draait, en

dat is jammer. Want uiteindelijk is het uitgangspunt meedoen, en respect. Daar moeten zowel de zorgboeren als de gemeenten en landelijke overheid zich weer op gaan richten.

Je hart volgen *en uitwisselen*

Annemie geeft aan dat het als ondernemer belangrijk is je hart te volgen en te doen wat bij je past. Ze neemt beslissingen dan ook op haar gevoel en heeft als motto: “Als het niet goed voelt, doe het dan niet; volg eerst je intuïtie en daarna je verstand”.

Een andere belangrijke les, opgedaan tijdens het pioniersnetwerk, is dat sommige ondernemers het heel anders doen dan jijzelf, maar dat dat ook kan werken. Als voorbeeld iemand die op een hele andere manier met andere bedrijven samenwerkt dan je zelf doet. Of dat iemand ervoor gekozen heeft niet met de gemeente in zee te gaan en alleen met PGB’s te werken, en dat zo’n strategie ook kan werken. Gesprekken met anderen laten je kennismaken

met alternatieve sporen die je zelf al had afgeschoten, maar die toch blijken te kunnen werken. Dat is boeiend. Tegelijkertijd bevestigen de verhalen van anderen ook dat je goed bezig bent, of dat de lijn die je volgt gedeeld wordt door anderen, ook al doen ze het net even anders.

Uitwisselen en het in gesprek gaan met andere pioniers is voor Annemie dus heel belangrijk: “Je merkt dat je niet alleen staat in dat wat de transitie met zich meeneemt, en dat helpt om het te relativeren. Bovendien hoef je niet alles alleen uit te dokteren. Je krijgt concrete tips van collega’s, bijvoorbeeld dat je met vaste contacten bij de gemeente kunt werken, die je vervolgens weer met anderen kunt delen. Op die manier help je elkaar met het bij elkaar rapen van de juiste informatie. Ook is het bijzonder leuk en stimulerend om uit te wisselen met gelijkgestemden met dezelfde idealen. Eén van de uitgangspunten van pionieren is het hebben van idealen en het mooie is dat dat tijdens zo’n bijeenkomst van het

pioniersnetwerk samenkomt. Het is erg fijn om die idealen met gelijkgestemden te kunnen bekrachtigen, en het gevoel te hebben dat je aan de goede kant staat”. Door die uitwisseling werd het Annemie ook duidelijk dat de zorglandbouw nog steeds een aparte positie inneemt in de zorgsector, en dat zorgboeren (nog steeds) mensen met idealen zijn die een andere insteek kiezen dan het geld. Dat laat zien dat idealen en succes elkaar versterken: omdat je gelooft in wat je doet gaat het ook werken.

Lessen *doorgeven*

Volgens Annemie is de beste manier om geleerde lessen aan anderen door te geven face-to-face contact. In het collectief in het Vechtdal waar zij bij betrokken is worden de mensen die het betreft vaak bij elkaar geroepen en dat werkt heel goed. Het is toch altijd het meest waardevol om met elkaar in gesprek te zijn, vooral in deze onduidelijke tijden. Wel kun je met kleinere en grotere werkgroepen

werken. Social media is veel minder geschikt, onder andere omdat de meeste zorgboeren zich daar ook net iets te oud voor voelen. Zelf neemt Annemie wat ze hoort bij de Federatie en in het pioniersnetwerk ook mee, en deelt die kennis met anderen.

Annemie is tevreden met hoe het pioniersnetwerk loopt. Ze vindt vooral de gesprekken over de waarden van de zorglandbouw heel belangrijk. Praten over waartoe wij op aarde zijn, waar we voor zijn en wat we belangrijk vinden, voeden je. Die inzichten en visies vervagen soms door allerlei gedoe, en het is dus fijn elkaar daar af en toe weer aan te herinneren. Zo kun je elkaar stimuleren en steunen, en dat is fijn. In die zin zijn gesprekken over de waarde van de zorglandbouw belangrijker dan gesprekken over hoe je zaken aan de buitenkant regelt; het is prettig dat het nu eens niet over geld gaat. Onderzoek zou vooral moeten kijken naar good practices en de rol van zorglandbouw in deze roerige tijden.

‘Als het niet goed voelt, doe het dan niet; volg eerst je intuïtie en daarna je verstand.’

Ed Taylor

Ed Taylor is directeur-bestuurder van Urtica de Vijfsprong, een antroposofische, therapeutische werkgemeenschap in Vorden. De Vijfsprong is een biologisch-dynamisch landbouwbedrijf dat bestaat uit vier onderdelen: veehouderij, zuivelverwerking, akkerbouw en tuinbouw. Afzet van de producten gebeurt in de eigen winkel op het erf en de webwinkel, maar ook in winkels in de Achterhoek, en via landelijke groothandels. Het landbouwbedrijf werkt samen met zorgstichting Urtica. Urtica biedt zorg aan mensen met een indicatie voor langdurige zorg (VG of GGZ), en daarnaast behandeling in de curatieve GGZ.

Urtica de Vijfsprong is een leef- en

werkgemeenschap die veiligheid, ritme en structuur geeft. Een kleine zestig mensen met een verstandelijke beperking, autisme of een psychiatrische hulpvraag werken en leven er samen. Het gaat om gelijkwaardigheid, respect en het aanspreken van krachten, en niet om het kijken naar beperkingen. Urtica de Vijfsprong biedt naast verblijf ook klinische opname, dagbehandeling en poliklinische behandeling. Op die manier worden wonen, zorg, behandeling en meewerken op de boerderij gecombineerd. Urtica de Vijfsprong bestaat al dertig jaar (zie: www.urticadevijfsprong.nl).

Visie op het **huidige beleid**

Gemeenten hebben als centrale doelstelling dat ze de zorg willen organiseren rondom de cliënt. Ed vindt dit een voortreffelijke doelstelling. In de praktijk betekent het echter dat er voor zorgaanbieders ontelbaar veel contactpersonen zijn en dat er een grote chaos wordt gecreëerd. Gemeenten

woulden daarom ook moeten kijken naar wat de nieuwe regelgeving betekent voor zorgaanbieders, en onderzoeken hoe ze ervoor kunnen zorgen dat de chaos minder groot wordt. Gemeenten geven echter aan dat dat niet hun taak is. Volgens Ed is dat niet correct: gemeenten en zorgaanbieders hebben elkaar nodig. Gemeenten gaan immers niet zelf de zorg organiseren.

Ed heeft er daarom voor gekozen om, voor de dagbesteding, geen raamovereenkomsten met gemeenten te sluiten. In plaats daarvan wijst hij de deelnemers op het feit dat zij hun zorg via een PGB kunnen inkopen. Ze vragen een PGB aan bij de gemeente, en verzilveren die bij de Vijfsprong. Het grote voordeel van het PGB is dat je zelf de regie houdt. Om dit organisatorisch te regelen heeft Ed een beleidsmedewerker aangesteld. Deze helpt al zijn deelnemers bij het aanvragen van een PGB. Het beschermd wonen en de afdeling 'Kind en Jeugd' worden wel via gemeenten bekostigd (WMO/Jeugdwet).

De bijeenkomsten met het pioniersnetwerk hebben Ed gesterkt in zijn overtuiging om voor de dagbesteding en de individuele extramurale begeleiding niet met gemeenten te willen werken. Hij wil niet dat de gemeente aan het stuur zit. Ed wil samen met zijn deelnemers kijken wat aan de orde is, en met doelstellingen voor hen werken – in plaats van werken volgens principes die voor de gemeente aan de orde zijn. Het gesprek met een wethouder heeft duidelijk gemaakt dat de gemeente aan de knoppen wil zitten, en dat klopt niet in Ed's visie: de deelnemer moet aan de knoppen zitten. Die wóónt immers op Urtica de Vijfsprong; niemand wil dat de gemeente bepaalt hoe zijn of haar huishouden eruit ziet. Ed vindt het belangrijk dat de eisen van de gemeente en de wanorde van de organisatie van het huidige gemeentelijke beleid geen invloed hebben op zijn leef-werkgemeenschap. De verhalen van andere pioniers bevestigen hem in die visie. De onderliggende vraag is welk beeld je als

leef-werkgemeenschap over je eigen organisatie hebt, en welke plaats je wilt innemen in de maatschappij. Het huidige beleid matcht niet met dat beeld.

De transitie – **meer aandacht voor de maatschappij**

Ed vindt het belangrijk te zoeken naar het wezen van de transitie in de zorg. Wat is de onderliggende drijfveer ervan? Dit leidt tot een andere kijk op wat mensen kunnen, en wat ze (nog) niet kunnen. Het is interessant om als netwerk na te denken over wat de transitie eigenlijk inhoudt, wat de 'transformatievraag' is. Waar willen we heen met de zorglandbouw en welke waarden zijn daarbij van belang? Want hoewel de veranderingen in de zorg soms worden gezien als verkapte bezuiniging, en ze dat op een bepaalde manier ook zijn, komt een veranderingsvraag nooit zomaar, en draait het nooit alleen maar om geld. Geld is wel een push-factor die een verandering kracht bij zet.

Voor Ed draait de transitie om twee zaken. Enerzijds worden we als mens allemaal steeds meer een individu, en in toenemende mate beleven we dat we uniek zijn. Dat ervaren deelnemers ook. Anderzijds kun je alleen mens zijn te midden van andere mensen – in je eentje zijn is maar niks, je hebt andere mensen nodig. De transitie richt zich vooral op het eerste fenomeen. Maar de kracht ligt in het combineren van beide. Het gaat dus niet alleen om het 'versterken van de eigen kracht', maar ook om het versterken van de gemeenschap. Op de Vijfsprong wordt daarom aan beide elementen gewerkt. Daarmee wordt zichtbaar dat de Vijfsprong een gemeenschap wil zijn, waarin ieder zijn eigen waarde heeft, maar ook wil aansluiten bij het maatschappelijk leven. Naast de 'kleine' gemeenschap die de Vijfsprong is, is dat immers de 'grote' gemeenschap. Ed en zijn collega's willen meer dan voorheen de deelnemers een plek geven middenin de maatschappij.

Daarom is Ed aan de slag gegaan om als

leefwerkgemeenschap meer naar buiten te treden, en ook de buitenwereld meer naar binnen te halen. Zo heeft hij met andere duurzame, sociale ondernemers een samenwerking opgebouwd (Atelier3D in Zutphen), waarbij Urtica de Vijfsprong zichzelf tot doel had gesteld voor de eigen deelnemers werkplekken te organiseren bij die ondernemers. Ook werkt Ed sinds enkele jaren met het AOC Oost. Ze maken het voor deelnemers mogelijk om leerwerkmodules te volgen, die samen leiden tot een MBO1 diploma. Vooral voor VG cliënten is dat zinvol, want zij kunnen zo langzaam aan hun diploma werken. Het behalen van een diploma is een geweldige opsteker voor mensen. Een risico hierbij is dat als mensen een opleiding hebben gedaan ze worden gezien als geschikt voor de arbeidsmarkt. Dit kun je voorkomen door een eigen job coach aan te nemen, die duidelijk maakt dat loonvormende arbeid niet aan de orde is. Overigens, als dat wél de uitkomst van het traject zou zijn is dat natuurlijk alleen maar fantastisch.

Ondernemerslessen – **luisteren en verbinden**

De belangrijkste les die Ed heeft geleerd tijdens zijn werk als ondernemer is dat het belangrijk is de kracht te vinden in het verbinden van en met verschillende partners. Die verbinding is wezenlijk onderdeel van de Vijfsprong. Om gezond te worden, en sociaal en spiritueel te zijn, is het belangrijk verbonden te zijn met de aarde en zij die daar op leven.

Ook is het erg belangrijk te luisteren naar wat nodig is – zonder te snel conclusies te trekken. Dat is niet altijd makkelijk, en iets dat Ed door de jaren heen heeft moeten leren. Mensen zijn snel geneigd hun conclusies te trekken en door te pakken, en dat gaat vaak botsen omdat je dan niet goed hebt begrepen wat het daadwerkelijke probleem is, of wat mensen echt drijft. Goed luisteren levert vaak veel meer op. Natuurlijk is het als ondernemer belangrijk besluiten te kunnen nemen, maar luisteren zorgt voor verbinding,

wat nu juist zo hoog in het vaandel staat bij Urtica de Vijfsprong.

Een derde belangrijke les is dat je als ondernemer draagvlak moet hebben voor je beslissingen. Ed probeert daarom altijd pas beslissingen te nemen als hij weet dat er voldoende draagvlak is bij de werknemers. Want als je een beslissing neemt waar geen draagvlak voor is, dan gaat de gemeenschap niet mee en dan wordt het een gevecht om die beslissing werkbaar te maken. Ed zoekt het draagvlak onder andere door een zaak eerst als vraag voor te leggen; op die manier betreft hij de mensen in het vraagstuk, en laat hij ze meedenken over de oplossing. Wat ook werkt is bilaterale gesprekken te organiseren, één op één met mensen om tafel te zitten. Het gaat dan dus weer om luisteren.

Lessen **doorgeven**

De meest werkbare manier om de lessen die geleerd zijn in het pioniersnetwerk door te geven is

intervisie. Intervisie is kleinschalig, en dat werkt goed. Bovendien is intervisie nuttig voor zowel voorlopers als mensen die minder in de frontlinie staan, omdat er voor iedereen wel iets te halen en te leren is. Je wordt immers aan het denken gezet over dingen die voor jou gewoon zijn - andere mensen zien als bijzonder wat voor jou normaal is, en dat zet aan tot reflectie.

Een kennisagenda kan ook een nuttige tool zijn. Een kennisagenda maakt duidelijk wat er speelt, en welke issues nog een oplossing nodig hebben. Het zou daarom goed zijn als er een kennisagenda zou zijn. Nog beter zou het echter zijn als er een ‘doe-agenda’ is. Dit moet een korte actielijst zijn omdat implementatie vaak niet het probleem is; het volhouden en van vernieuwingen is de echte moeilijkheid. Soms wordt er slechts een aanzet gegeven en sterft de vernieuwing een stille dood.

Ed vindt dat het goed gaat met het pioniersnetwerk; het is een moeilijke

klus om het zo te organiseren dat er opbrengst is voor de deelnemers, maar hij merkt dat de mensen tevreden naar huis gaan.

‘Luister naar wat er nodig is zonder te snel conclusies te trekken.’

Margreet *Leerink*

Magreet Leerink

Margreet Leerink is samen met haar man directeur van zorgboerderij de Mare in Westervelde, Drenthe. Op de zorgboerderij, die in 1999 haar deuren opende, wordt een combinatie van wonen en werken aangeboden; vijf van de in totaal vijftien deelnemers wonen op de boerderij. Daarnaast wonen vier deelnemers op een tweede locatie in Veenhuizen, samen met de dochter van Margreet en haar partner. Deze locatie is niet gelegen op een boerenbedrijf maar is een oude gevangenisdirecteurswoning. De deelnemers die hier wonen komen voor dagbesteding naar de zorgboerderij.

De Mare richt zich op mensen met een verstandelijke beperking, een psychische aandoening, een burn-out

of de wens tot re-integreren. In eerste instantie werd alleen met mensen met een verstandelijke beperking gewerkt, maar toen er andere groepen aan de deur kwamen besloot Margreet dat te proberen. Het bleek te werken; of iemand bij de boerderij past ligt niet aan de doelgroep waartoe diegene behoort, maar of het klikt met de anderen en of diegene bij het bedrijf past. Voor de dagbesteding zijn verschillende activiteiten beschikbaar, zoals houtkloven, paarden borstelen, koken, creatief bezig zijn, dierenverzorging en tuin-, kas-, en erfonderhoud.

Margreet vindt het vooral belangrijk dat deelnemers zich prettig voelen op de boerderij. Haar belangrijkste doel is om van iedere dag een mooie dag te maken. De boerderij moet een liefdevolle omgeving zijn waarin mensen zichzelf mogen zijn. De filosofie van de Mare is dat ieder mens uniek is en Margreet en haar team gaan daarom altijd op zoek naar mogelijkheden en talenten. Samen met de deelnemer

wordt onderzocht wat nodig is om het welbevinden te bevorderen. De boerderij is daarnaast gestoeld op de huisregel ‘respect’: het gaat om respect voor het eigen lichaam, jezelf, de ander en de omgeving. Op de Mare wordt biologisch gewerkt en de boerderij heeft het keurmerk van de Federatie Landbouw en Zorg. Ook is ze een Calibris en Aequor gecertificeerd stage-bedrijf (voor meer informatie, zie: zorgboerderijdemare.nl).

Kracht uit **de kracht van de zorglandbouw**

Door de veranderingen in de financiering van de zorg loopt Margreet aan tegen een wirwar van systemen die tijdrovend en geldverslindend zijn. Er worden steeds minder activiteiten betaald - je moet meer doen voor minder geld - wat ten koste gaat van de zorg en de kwaliteit van zorg. Uiteindelijk betekent dat dat mensen minder dagdelen dagbesteding kunnen krijgen, en dat de boerderij meer deelnemers nodig heeft om te kunnen

10 portretten Margreet Leerink

blijven bestaan. Eén manier om hier mee om te gaan is om met minder personeel te gaan werken. Nu een personeelslid een andere baan heeft gevonden, gaat Margreet die functie dus voorlopig niet invullen.

Margreet vindt de ontwikkelingen en problemen die nu spelen af en toe lastig, maar ze probeert kracht te halen uit het mooie van de combinatie van landbouw en zorg. In onze huidige samenleving is een heleboel verkeerd, maar op de zorgboerderij kun je in het klein een betere samenleving neerzetten. Voor Margreet is het concept ‘positive reinforcement’ bijvoorbeeld erg belangrijk. Positive reinforcement gaat om het versterken van datgene wat goed is. Dit is de rode lijn die ze vasthoudt op de zorgboerderij. Ze put ook kracht uit de focus op respect en gelijkwaardigheid, die op het bedrijf hoog in het vaandel staat. Gelijkwaardigheid, respect, liefde en plezier zijn allemaal even belangrijk. Margreet vindt het dan ook trieste dat een groot deel van de samenleving

vindt dat je minderwaardig bent als je niet werkt. Het liefst zou Margreet in een maatschappij zonder geld werken, zodat iedereen kan krijgen wat hij nodig heeft. Of in een systeem met een basisinkomen. Wat in het huidige systeem het beste lijkt te werken is het PGB systeem, als iedere cliënt tenminste een goede indicatie krijgt voor wat hij nodig heeft en dan zelf vorm kan geven aan de zorg.

De energie *behouden*

Het kan soms lastig zijn om veel op kantoor te zitten – de realiteit voor veel zorglandbouwers – want daar heb je het vak niet voor gekozen. Margreet haar oplossing is om een dag in de week volledig vrij te maken om op de groep te staan. Andere tips zijn om de dag niet op kantoor te beginnen, of om ‘s avonds de mailbox niet meer te openen.

Het is volgens Margreet vooral ook belangrijk plezier in je werk te houden en tijd voor jezelf te nemen. Je hebt een bepaalde uitlaatklep nodig. Wat

die uitlaatklep is verschilt van mens tot mens, maar je moet er in elk geval voor zorgen je niet helemaal in je bedrijf te verliezen. Je kunt geen perspectief bewaren als je er steeds middenin zit. Voor Margreet werkt het om creatief bezig te zijn; het helpt om afstand te kunnen nemen van de zorgen die haar bekruipt en die in het juiste perspectief te zetten. Ook is het belangrijk voor haar om vertrouwen te hebben, want dan heeft de angst geen vat op je. Ze vindt het ook een succesformule om open te staan voor samenwerking en de liefde die je ervaart bij andere mensen. Daar ga je van groeien.

Sommige zorgboeren komen in een negatief gedachtegoed terecht. Voor hen is het belangrijk om voor zichzelf te bepalen waarom ze ook alweer begonnen zijn met een zorgboerderij, wat hun drijfveer daarvoor was. Je uitgangspunten raken soms een beetje ondergesneeuwd, maar als je die kwijt bent beweeg je niet meer. Daarom is het belangrijk daar – opnieuw – over

na te denken. Praten met collega’s kan ook helpen. Het delen van ervaringen met elkaar, zoals in het pioniersnetwerk, geeft energie. Als je met collega’s praat komen er vaak eerst vooral negatieve verhalen en problemen naar boven, maar je kunt ook met elkaar bespreken wat er ook alweer zo leuk is aan het werken op een zorgboerderij. Je moet steeds terug naar de vraag waarom je bent begonnen, wat je visie is, en welke richting daarbij hoort. Je moet de mooie momenten opzoeken, dat waar je het voor doet, om te voorkomen dat je verdwaalt in de ellende.

Inspiratie *door anderen*

Het pioniersnetwerk heeft Margreet laten zien dat alle zorgboeren in dezelfde positie zitten. Ze ervaren allemaal verwarring door de nieuwe zorgwet. Desalniettemin geloven ze dat ze goed bezig zijn met de zorglandbouw, dat de combinatie landbouw en zorg een goede formule is. En omdat veel mensen zien dat het niet goed gaat op de huidige manier,

zullen er oplossingen komen. Er is gelijkgestemdheid, en je merkt dat je niet de enige bent die het lastig vindt. Het is een moeilijke tijd, maar je hoeft je daarin niet alleen te voelen, want iedereen vindt het een moeilijke tijd.

Margreet laat zich ook inspireren door de mensen in haar omgeving, vriendinnen die een bepaalde ontwikkelingsfase doormaken, en de dingen die ze leest. Daardoor snap je soms beter in wat voor proces je zit, en wat er gebeurt in de samenleving. Je bent onderdeel van dat proces, want iedereen is daar onderdeel van. Margreet geeft aan dat de mannelijke en de vrouwelijke energie niet in balans zijn; er is teveel mannelijke energie – de energie van moeten, presteren en macht – om ons heen. Daar gaat de wereld uiteindelijk aan ten onder. Gelukkig worden mensen zich ervan bewust dat er ook een andere manier is, en dat het belangrijk is dat de vrouwelijke energie aan kracht gaat toenemen. Dat mannelijke en vrouwelijke zit in ieder individu,

en in een ieder moeten die twee energiestromen in balans zijn.

Respect voor *een ieders traject*

Margreet heeft geleerd dat je niet met alle aandoeeningen kunt omgaan. We kunnen niet alles, ook al willen we dat vaak wel. Als voorbeeld vertelt Margreet over een jongen die al lang op de Mare is en in het begin erg agressief en negatief was. Toen het beter met hem ging wilde hij zelfstandig zijn medicatie afbouwen. Margreet kon hem er van overtuigen dat hij daar begeleiding bij nodig zou hebben en dit pakte goed uit. Een andere jongen werd na begeleide medicatie- afbouw psychotisch en agressief. Er volgde crisisopname en de medicatie werd weer verhoogd. Achteraf bleek dat deze jongen toch een hele ontwikkeling had doorgemaakt op de Mare, en dat hij dus toch iets had meegekregen van de boerderij en haar focus op respect en gelijkwaardigheid. Voor Margreet was het een belangrijke les dat ze moest accepteren dat deze jongen nog steeds

medicijnen gebruikt, en die nog nodig lijkt te hebben. Het heeft haar laten zien dat je andere mensen niet uit de problemen kunt helpen. Ze is er als mensen hulp vragen, maar ze heeft ook respect voor ieders eigen traject. Dat is makkelijker vol te houden, en bovendien, wie is zij om te bepalen wat goed is voor iemand? Het is belangrijk de verantwoordelijkheden daar te laten waar ze horen: ook deelnemers hebben hun eigen persoonlijke ontwikkeling. Je kunt niet voor iemand anders bepalen hoe zijn traject en ontwikkeling er uitzien.

Beslissingen *nemen*

Margreet neemt de beslissingen doorgaans samen met haar man, vaak ook met hun twee dochters en zoon, en de rest van het team. Meestal worden die beslissingen op gevoel gemaakt, maar daarbij blijven ze wel met beide benen op de grond staan. Ze proberen zich voor te stellen of ze datgene wat ze beslissen ook daadwerkelijk kunnen neerzetten, of ze het handen en voeten

kunnen geven, en of het zou kunnen werken in de praktijk. Gevoel en intuïtie zijn belangrijke eigenschappen voor een ondernemer. Maar natuurlijk zit je er ook wel eens naast. Dan moet je je conclusies trekken, een volgende stap bepalen, en ervoor waken dat je die fout nogmaals maakt. Margreet en haar familie werken daarbij vooral met een organisch model; ze maken geen grote stappen met de onderneming maar proberen voorzichtig iets, en als het lukt nemen ze de volgende stap. Tenslotte is het altijd belangrijk de dingen te doen die bij je passen, en je deelnemers in de gelegenheid te stellen hetzelfde te doen.

‘Ik laat me inspireren door de mensen in mijn omgeving.’

Het **pioniersnetwerk**

Margreet vindt het prettig onderdeel uit te maken van het pioniersnetwerk, en is dankbaar erbij te kunnen zijn. Het is goed voor haar inspiratie en ze hoopt dat de groep pioniers samen iets kan betekenen voor een betere samenleving. In het intakegesprek voor de start van het pioniersnetwerk gaf Margreet aan dat ze het fijn vindt als ze merkt dat andere mensen bevlogen zijn, en ze voelt zich dan ook gesterkt door het netwerk. Het geeft haar het gevoel met gelijkgestemden te zijn. Je vindt niet zo snel mensen die zich bewust met hun visie bezig houden, en het is fijn om dat om je heen te kunnen zien. Bovendien zijn de bijeenkomsten gelijkwaardig; iedereen heeft zijn eigen bijdrage, iedereen kijkt net weer een beetje anders naar het proces en daardoor kun je van iedereen iets meenemen.

Omdat social media best wel hip is, is dat wellicht een manier om lessen vanuit het pioniersnetwerk te

verspreiden. Maar het is vooral nuttig om de boodschap in beelden over te brengen, of iets met een gedichtje. Het moet iets zijn dat de aandacht trekt, bijvoorbeeld persoonlijke verhalen. Bij Margreet komen die eerder binnen, en als haar aandacht eenmaal is getrokken gaat ze zelf wel op zoek naar meer bronnen.

Boodschap **voor de overheid**

Het zou mooi zijn als gemeenten beter zicht krijgen op de kracht en het mooie van de zorgboerderij. Want dat is de basis onder elk zorglandbouwbedrijf. Het zou daarnaast goed zijn als de landelijke overheid zou inzien dat de zorglandbouw erop gericht is om iedereen in de gelegenheid te stellen zijn eigen kracht te kunnen ontwikkelen – het kan dan om betaald werk gaan, maar ook om iets anders. De zorglandbouw zorgt voor verbondenheid met de natuur, wat ertoe leidt dat mensen in contact kunnen komen met hun eigen natuur, zodat ze zich weer happy voelen en weer optimaal

kunnen functioneren. De overheid moet het nut daarvan inzien en zich realiseren dat het belangrijk is dat er genoeg plekken moeten zijn voor mensen die vastgelopen zijn of een zorgvraag hebben. Uiteindelijk gaat dat veel geld uitsparen. Als mensen goed functioneren ontstaat er een beter functionerende samenleving, is er minder criminaliteit en minder verslaving. Want als mensen zinvol bezig zijn voelen ze zich niet waardeloos en hebben ze een gelukkiger leven. En dan hoeven ze hun toevlucht niet tot andere dingen te zoeken.

Nieuw onderzoek lijkt niet nodig, er is immers al veel onderzoek naar de zorglandbouw gedaan en er is al veel bekend over de meerwaarde ervan.

Het is mooi als iedereen deze meerwaarde gaat zien, ook beleidsmakers die dat nu nog niet doen. Zorgboeren zouden samen met deelnemers zorgeloos moeten kunnen boeren.

Cees *van Stiphout*

Cees van Stiphout

Cees van Stiphout heeft in de pioniersfase van de zorglandbouwsector zorgboerderij Makandra in Ede opgestart. Deze zorgboerderij is later onderdeel geworden van 's Heeren Loo (een stichting die mensen met een verstandelijke beperking ondersteunt). Tegenwoordig is Cees in dienst van stichting Thedingsweert, een stichting voor mensen met een arbeidsbeperking die zich richt op de combinatie landbouw, ambacht en zorg. Thedingsweert bestaat uit een biologisch-dynamische zorgboerderij, -bakkerij en –natuurvoedingswinkel aan de oevers van de Linge, en biologisch restaurant Buitensporig! in het voormalig stationsgebouw in Tiel. De stichting werkt vanuit de antroposofische gedachte, met als basis

de samenhang tussen lichaam, ziel en geest. Kernwaarden zijn zelfontplooiing, het dragen van verantwoordelijkheid, sociale integratie en respectvol omgaan met mens, dier en natuur in een productieve sfeervolle omgeving. Thedingsweert maakt zich sterk voor biologische en duurzame landbouw.

De zorgboerderij bestaat uit 28 hectare land, vleeskoeien, schapen en kippen. In de natuurvoedingswinkel worden de producten van eigen bakkerij en boerderij verkocht, en onder andere biologische producten van andere bedrijven uit de buurt. De eigen producten worden ook op boerenmarkten in Utrecht en Wageningen verkocht. Een deel van de groenten gaat naar Odin, de biologische groothandel. Het teeltplan van de zorgboerderij is gebaseerd op wat Odin afneemt.

De 75 medewerkers van Thedingsweert zijn volwassenen die arbeidsmatig bezig kunnen zijn, maar ook beperkingen hebben. De focus ligt op mensen met

een verstandelijke of sociaal-emotionele beperking, of met psychiatrische problemen. Deelnemers verbouwen gewassen, verzorgen het vee, en bereiden en verkopen de producten. Ook woont een groep medewerkers op de boerderij. De zorgboerderij heeft het keurmerk van de Federatie Landbouw en Zorg (voor meer informatie, zie: www.thedingsweert.nl).

Ondernemend **in de zorg staan**

Recentelijk is stichting Thedingsweert organisatorisch vernieuwd. Het is nu Thedingsweert Zorggroep. Thedingsweert Zorggroep is opgesplitst in 'stichting Thedingsweert' die de zorg vertegenwoordigt (met een Raad van Toezicht) en 'Thedingsweert zorg in bedrijf BV' die de commerciële activiteiten vertegenwoordigt (met een Raad van Commissarissen). De scheiding is grotendeels om fiscale redenen ingezet, maar kwam ook voort uit een grondhouding. De kern van die grondhouding is er altijd naar te streven ondernemend in de zorg te staan.

10 portretten Cees van Stiphout

Een spanningsveld dat bewust wordt gehandhaafd is dat tussen het commercieel nastreven van verantwoorde productiedoelen en het verlenen van goede zorg. Het is de taak van de medewerkers om productie en zorg zoveel mogelijk met elkaar in balans te houden. In de praktijk betekent het dat medewerkers worden ondersteund bij het groeien in zelfstandigheid en zelfredzaamheid, zodat zij hun capaciteiten zo goed mogelijk kunnen inzetten voor de commerciële activiteiten.

Samenwerken in **de regio** - met je eigen visie

In Tiel is veel aandacht voor en wordt hard gewerkt aan het creëren van werkervaringsplaatsen. Thedingsweert wil daar graag op inspelen. Daarom heeft ze voor derden werkervaringsplekken gecreëerd, en voor haar eigen medewerkers een aantal werkervaringsplaatsen buiten Thedingsweert gevonden. De stichting werkt daarbij nauw

samen met heel uiteenlopende lokale partijen, zoals een fruitbedrijf en een tweedehandszaak. Cees vindt dit soort lokale samenwerking essentieel in verband met de uitwisseling en het leren van elkaar, maar vindt het tegelijkertijd belangrijk zijn eigen grondhouding te kunnen behouden. Nu de werkervaringsplaatsen zijn gecreëerd is het zaak mensen aan het werk te houden. Om dat te doen houdt Cees voor ogen dat mensen ondernemen vanuit hun persoonlijk perspectief; ze werken niet voor het geld, maar voor de innerlijke drive. Mensen willen in beweging komen, willen zingeving aan hun leven geven, en willen ergens voor opstaan in de ochtend. De medewerkers krijgen geen vergoeding voor het werk dat ze verrichten, maar ze zijn wel heel bevlogen en betrokken. Die bevlogenheid is de kern van het leven. De raakvlakken tussen wat er regionaal speelt (een focus op werkervaringsplekken) en wat je zelf belangrijk vindt (mensen bevlogen houden) maken het mogelijk de discussie aan te gaan over je

bedrijfsvisie in de combinatie zorg en werk.

Economisch **perspectief**

Zoals gezegd runt Thedingsweert kleine sociaal duurzame ondernemingen waar mensen aan deel kunnen nemen. Het feit dat dit bestaat bewijst dat er economisch perspectief is: de zorg heeft bestaansrecht zolang mensen ondersteuning nodig hebben. Tegelijkertijd moet een institutionalisering van de zorg vermeden worden. Feitelijk moet het zorgdeel van de onderneming zichzelf overbodig maken. Als je alleen als *werk*onderneming nog bestaansrecht hebt, en niet langer als *zorg*instelling, is je missie geslaagd. Dan doen mensen ertoe omdat ze een bijdrage leveren aan dat wat er gevraagd wordt in de maatschappij.

Momenteel komt 70% van de omzet van Thedingsweert uit de productie. De overige 30% komt uit de vergoedingen voor de zorg. Het

feit dat de zorgopbrengsten gaan verschrallen resulteert in een paradox: de toenemende mogelijkheden om de productieopbrengsten te laten groeien worden geremd door een krimpend aantal medewerkers bij Thedingsweert, die bovendien door de verwachte hogere zorgzwaarte minder aan de productieprocessen kunnen bijdragen. Dat roept de vraag op hoe het perspectief kan worden behouden, als we kijken met de bril van de ondernemer. Hoe kun je sociaaleconomisch gezien je wortels behouden? Volgens Thedingsweert kan dat door de toegankelijkheid van medewerkers te blijven bevorderen, de efficiëntie van de productieprocessen te verbeteren en een weloverwogen productieassortiment te voeren. Maar ook worden tijdelijke contracten niet verlengd en oproepkrachten zo minimaal mogelijk ingezet.

Je bepaalt **zelf je richting**

Dit alles doet een groter beroep op de mensen zelf. Dat kan lastig zijn, hoewel deelnemers ook groeien door de afwezigheid van professionals: sommige mensen kunnen meer aan dan werd gedacht. Wel wordt er altijd gekeken naar draagkracht. Het is een hele omslag, ook voor het personeel. Uiteindelijk is het een gezonder perspectief omdat mensen voelen dat er een appèl op hen wordt gedaan. Dat appèl is overigens echt. De kwaliteit van de producten moet bijvoorbeeld perfect zijn. De chef-kok van het restaurant legt de lat voor iedereen even hoog. Dat brengt een gezonde spanning met zich mee. Natuurlijk zit er ook een grens aan, en soms lopen deelnemers daartegen aan. Daarom is het belangrijk dat er een cultuur is waarin mensen open kunnen en mogen zijn over wat ze aankunnen.

Thedingsweert en Cees blijven zich binnen al deze veranderingen oriënteren op de richting die ze willen inslaan, en

de uitwerking van de veranderingen op die richting. Cees legt de nadruk op de mogelijkheden en minder op problemen die er zijn. Natuurlijk zijn er problemen, zoals de beperkte gemeentelijke bestemmingsplannen op de locatie van Thedingsweert, maar het is belangrijk te blijven focussen op de gekozen richting. Daardoor raken de vraagstukken met de gemeente op de achtergrond. Er zijn moeilijkheden en dat onderkent Cees, maar hij houdt in het achterhoofd dat die sores niet de richting van zijn bedrijf bepalen. Dat doet hij zelf.

Overigens heeft het volgen van een bepaalde richting altijd gevolgen voor de bedrijfsvoering. Zo is onlangs begonnen met een nieuwe doelgroep; Thedingsweert heeft een dove jongeman aangenomen. Ze zegt namelijk dat ze voor iedereen plek heeft, dat ze niet werkt met etiketten en dat ze wil ontschotten: en als je A zegt, moet je ook B zeggen. Moeilijkheid was dat niemand bij Thedingsweert gebarentaal beheerst. Interessant

genoeg bleek dat het uitnodigen van één doof iemand in een horende wereld ertoe leidde dat medewerkers een eigen gebarentaal gingen creëren. Cees denkt er met andere partijen nu over die onderlinge gebarentaal universeel te maken. Het is letterlijk een gebaar naar de doven; Thedingsweert doet een handreiking naar hun wereld. Natuurlijk gaat het slechts om één medewerker, en het opzetten van die structuur kostte driekwart jaar, maar als dit in breder perspectief uitgerold kan worden kunnen ook anderen worden bereikt. Op deze manier wordt het wederkerig en kan er worden gewerkt vanuit gelijkwaardigheid, want de moeite die je erin steekt kun je dan uiteindelijk toch terug krijgen.

De waarde **van het proces**

Cees heeft tijdens zijn werkzaamheden geleerd dat je groot moet denken maar klein moet handelen. Stap voor stap maak je dan je ambities waar en wordt zichtbaar wat haalbaar is. Het is belangrijk een eindplaatje

te hebben om naar toe te werken. Tegelijkertijd moet je flexibel zijn en ruimte bieden aan de veranderende maatschappelijke processen die op je pad komen. Hoewel een eigen bron belangrijk is, zijn sparringpartners dat dus ook; Cees wil zijn ideeën delen en verder ontwikkelen met anderen. Voor Cees gaat het altijd om het proces, en hij vindt dat mensen van het proces zouden moeten genieten. Want ook al haal je uiteindelijk je doelen niet en komen je plannen niet van de grond of lopen ze anders, je hebt dan tenminste voldoening beleefd aan de weg er naartoe. Cees heeft een goede dag als hij 'goed in het proces heeft gestaan', want het is een dag die goed is geleefd. Cees' motto 'je moet in kansen denken',

'Je moet groot denken maar klein handelen.'

10 portretten Cees van Stiphout

Het *pioniersnetwerk*

In een gesprek voorafgaand aan de start van het pioniersnetwerk gaf Cees aan dat hij vooral aansloot bij het netwerk om met elkaar nieuwe ingangen te vinden. Ingangen die out of the box zijn, maar wel realiseerbaar. Elkaar inspireren met een open mind geeft een positieve impuls, en het is boeiend om te zien hoe anderen hun uitdagingen aanpakken. Voor Cees zou het netwerk dan ook geslaagd zijn als hij nieuwe tools en inzichten zou krijgen, waarmee hij verder kan. Een waardevolle les die hij van andere pioniers heeft geleerd is dat het gaat om het netwerk in je eigen omgeving, dat het belangrijk is te onderzoeken waar de energie en het initiatief liggen, en daarbij aan te haken.

Cees gaf ook aan graag in contact te komen met vrije denkers en bestuurders die deuren kunnen openen bij de gemeente / de overheid, en hij zou het netwerk graag verbreden met externe partijen. Dat laatste is

er nog relatief weinig van gekomen. Cees geeft het pioniersnetwerk dan ook het advies dwarsverbanden te zoeken op wetenschappelijk niveau, en andere specialismen te betrekken bij het netwerk. Zorgboeren hebben bijvoorbeeld ook te maken met gebouwen, water, grond en vervoer, en de vraag hoe je die zoveel mogelijk kunt verduurzamen.

Volgens Cees bereik je zorgboeren het beste via een soort ondersteuningsstructuur. Eigenlijk moet je zorgboeren die met problemen worstelen of klem lopen hulp bieden zoals de ANWB dat doet voor haar leden. Bijvoorbeeld met behulp van een helpdesk waar boeren naar toe kunnen bellen of mailen, hoewel de mogelijkheid tot face-to-face contact de voorkeur heeft. Er zijn genoeg technische middelen om dat te bewerkstelligen, zoals de beeldtelefoon of skype.

past goed bij deze ondernemersles. De grondstroom is dat er altijd kansen zijn. Geld volgt hierbij altijd het initiatief, daar hoeft je je dus minder zorgen over te maken. Als er geen geld komt, is een spannende vraag natuurlijk wel wat er fout is gegaan.

Groot en klein *zijn beide belangrijk*

Hoewel Cees geen grote fouten heeft gemaakt in het verleden, is hij er zich van bewust dat hij wel eens te laat begon met het meenemen van het financiële plaatje. Een plan bleek dan bij nader inzien toch niet haalbaar. Maar, aansluitend bij de vorige paragraaf, het bijzondere in een dergelijk geval is dat hij wel veel heeft geleerd van het proces en dat weer als ervaring/kennis kan meenemen. Als van begin af aan duidelijk was geweest dat het plan financieel niet haalbaar was, had hij dat proces gemist.

Cees neemt beslissingen door in een team te werken en waar te nemen wat er speelt tussen mensen. Daarbij is het

belangrijk te beseffen dat alles er toe doet. Als je beslissingen neemt, moet je alles daarin meenemen en er niet vanuit gaan dat iets kleins niet belangrijk is. Er zijn geen grote of kleine problemen; elk vraagstuk vraagt alertheid. Soms spelen problemen op micro niveau – die kun je zelf oplossen. Soms zijn ze er op meso niveau, dan vallen ze in de schil om je heen die je kunt beïnvloeden. Andere problemen spelen op macro niveau, zoals maatschappelijke processen waar je mee te maken hebt. Dit gaat door tot in het kosmische niveau. Je moet altijd alle niveaus verkennen, en bedenken dat je onderdeel bent van een groter geheel. Het is in dat grotere geheel dat je moet opereren. Uiteindelijk gaat het in de kern om duurzaam ondernemen, een lange termijn visie en het creëren van een sociale open gemeenschap waar mensen welkom zijn. Vanuit die basis moet je kijken wat er bij je past op jouw locatie.

Cees heeft ook geleerd authenticiteit te zijn, en trouw te zijn aan wat je uitdraagt - en dat dan ook te realiseren.

Wat Cees vooral wil uitdragen is dat het belangrijk is om de meewerker als uitgangspunt te nemen; het gaat immers om zijn of haar ontwikkeling. Je moet maatwerk leveren vanuit betrokkenheid, en kijken wat haalbaar is voor die persoon. Dat betekent dat een meewerker recht heeft op jouw feedback. Feedback is immers wezenlijk onderdeel van een werksituatie, en hoort bij het reële leven. Daarbij is het zaak om aan alle taken en processen op de boerderij waarde toe te kennen, en die te waarderen. Koffie zetten is net zo belangrijk als schoffelen.

Adviezen voor overheid *en onderzoek*

Volgens Cees zou de gemeente de zorglandbouw meer als een vrijplaats moeten zien, een plek moeten creëren waar ondernemers niet worden beperkt door regels. De zorglandbouw kan een experimenteerruimte zijn, een sector waarin het gaat om gemeenschapsdenken. Er moet als het ware een basisvertrouwen worden gegeven aan zorgboeren en soortgelijke

initiatieven. Cees ziet dit bijvoorbeeld gebeuren in Rotterdam, waar de stadslandbouw op een dergelijke wijze wordt ondersteund.

Voor de landelijke overheid heeft Cees het advies om het korte termijn denken los te laten en meer uit te gaan van creativiteit en mogelijkheden om uit het keurslijf te stappen. Dat zou ook goed zijn voor ambtenaren zelf, want veel van hen willen net zo goed graag meer speelruimte. Omdat die speelruimte inspiratie geeft, leidt dat vanzelf tot resultaat. Het kan ertoe leiden dat ambtenaren ook meer dan nu het geval is geïnspireerde vrijdenkers worden - in plaats van regelbewaarders.

Onderzoek zou zich meer kunnen richten op het koppelen van waarden en functies. Omdat zorglandbouw gaat om waardigheid, zorg voor elkaar, kwaliteit van leven en duurzaamheid, kunnen verschillende domeinen en expertises elkaar meer bevruchten. Er kunnen meer dwarsverbanden worden gelegd, en daar is nog veel winst te behalen.

Adèle *Tijhuis*

Adèle Tijhuis

Adèle Tijhuis is zorgboerin op zorgboerderij Erve Tijhuis. De zorgboerderij is gelegen in Langeveen, gemeente Tubbergen. Senioren die licht dementerend zijn, minder valide zijn of lichte lichamelijke zorg nodig hebben, kunnen er sinds 2007 terecht voor dagbesteding. Deelnemers bepalen zelf hoe zij hun dag indelen. Ze kunnen zaaien, poten en oogsten, koken, dieren verzorgen, fietsen op een duofiets, het erf onderhouden, handwerken, wandelen of spelletjes spelen. Het is vooral belangrijk dat deelnemers genieten, zich gewaardeerd voelen, sociale contacten onderhouden en een dagritme hebben. Motto van Erve Tijhuis is dan ook: 'Alles mag, niets moet'.

De zorgboerderij biedt ook behandeling voor ouderen met lichamelijke en/of psychische beperkingen. Dit gebeurt altijd met een zorgbehandelplan, met daarin aandacht voor wat het individu nodig heeft. Doel is om mensen zolang mogelijk thuis te houden en mantelzorgers te ontlasten. Er wordt zowel van groepstherapie als van individuele behandelingen gebruik gemaakt. Omdat de boerderij veel mensen vanuit de alcohol- en drugsproblematiek ontvangt, is vooral structuur erg belangrijk. Ook persoonlijke aandacht is een belangrijk uitgangspunt voor Erve Tijhuis. Er is bijvoorbeeld relatief veel begeleiding, tijd en aandacht voor de deelnemers, waardoor ze aan veel verschillende activiteiten kunnen deelnemen. Ook zien deelnemers van Erve Tijhuis altijd dezelfde gezichten; vrijwilligers hebben vaste dagen, net als de chauffeurs, en stagiairs zijn alleen welkom als ze langere tijd blijven. De huiselijke sfeer maakt het mogelijk mee te gaan in de beleavingswereld van de deelnemer, waardoor mensen zich welkom voelen.

Wat daar ook aan bijdraagt is dat mensen persoonlijk worden opgehaald vanuit huis. Bovendien moet ook de familie zich welkom voelen.

De zorgboerderij heeft een samenwerkingsverband met ZorgAccent (een zorginstelling in Twente en Salland) en voldoet aan de normen van HKZ (Harmonisatie Kwaliteitsbeoordeling in de Zorgsector). Naast de zorg heeft de familie Tijhuis een melkvee bedrijf (voor meer informatie, zie: www.zorgboerderijtijhuis.nl).

Integratie *van diensten*

Op de zorgboerderij zijn verschillende diensten beschikbaar, zoals maatschappelijk werk, logopedie, ergotherapie en fysiotherapie. Zo wordt er drie ochtenden per week ouderengym gegeven door een fysiotherapeut gespecialiseerd in psychogeriatric. De logopedist verzorgt spraak- en slikoefeningen voor mensen die een hersenbloeding hebben gehad, en de maatschappelijk werker

voert gesprekken met deelnemers met voorjaars- en herfstdepressies. Daarnaast is een specialist ouderengeneeskunde beschikbaar. De thuiszorgorganisatie is op de boerderij gevestigd. Het aanbieden van diensten als logopedie en fysiotherapie op de boerderij biedt veel voordelen. De huisarts kan bijvoorbeeld naar de zorgboerderij doorverwijzen. Voor mantelzorgers is het een grote ontlasting als deelnemers op de boerderij (bijvoorbeeld) naar de ergotherapeut kunnen en daarvoor niet hoeven te reizen.

Kleinschalig *wonen*

Omdat de integratie van dagbesteding en behandeling goed bevalt kwam een aantal mantelzorgers met de vraag om 24-uurs zorg. Adèle is daarom momenteel bezig een kleinschalige woonvorm voor ouderen met een somatische en psycho-geriatriche aandoening te realiseren, waarbij 24 uur per dag zorg wordt geboden. Het

gaat om tien woonappartementen en vier appartementen voor logeeropvang en revalidatie. Kern van het kleinschalig wonen zijn de begrippen vertrouwde, geborgenheid en veiligheid. De bewoners vormen een groep die samenblijft, ook als beperkingen toenemen. Ze voeren een normaal huishouden in een normaal huis, en hebben zelf de regie over hun dagelijks leven (ze bepalen bijvoorbeeld zelf hoe laat ze opstaan en gaan slapen): het is voor Adèle belangrijk dat mensen zoveel mogelijk kunnen wonen zoals ze thuis woonden. Een klein vast team van medewerkers zal de zorg in het dagelijks leven integreren. Medewerkers worden geacht meer te begeleiden dan te verzorgen.

Het kleinschalig wonen voorkomt dat ouderen in een verpleeghuis hoeven te worden opgenomen. Het is veel makkelijker – en minder emotioneel belastend – als mensen op het erf kunnen wonen. De provincie is enthousiast over de plannen. Er wordt nu gewacht op een subsidie voor de

bouw, en Adèle is in gesprek met de bank. De onderhandelingen zijn vergevorderd. Als het kleinschalig wonen eenmaal is gerealiseerd, is Erve Tijhuis tot 'zorg-erf' geëvolueerd. Dit vraagt overigens om goede contacten met de thuiszorgorganisatie en de huisarts. Adèle doet al mee met de multidisciplinaire overleggen van de thuiszorgorganisaties. Ook wil Adèle de mogelijkheid hebben zich te mengen in thuissituaties en contact te houden met mantelzorgers.

Een spiegel *voorhouden*

Voor het verzilveren van kansen is het belangrijk veel te netwerken, volgens Adèle. Daar hoort ook het bezoeken van congressen bij. Op die manier blijf je op de hoogte. Maar het is vooral belangrijk dat iemand je een spiegel voor kan houden. Adèle bezoekt regelmatig een coach, die haar laat nadenken over of ze de juiste weg inslaat: of de keuzes die ze maakt bij haar passen, en of ze de juiste zorgverlening biedt. Zo iemand kan je corrigeren, en dat is belangrijk.

Adèle heeft een tijd meegedaan aan het kwaliteitssysteem van de Federatie, maar is daarmee gestopt omdat je niet gecontroleerd wordt in het profiel dat je van je bedrijf maakt. Met andere woorden, je wordt geen spiegel voorgehouden in hoe je je profiel neerzet. Het zijn slechts de eigen gedachten van de zorgboer die op papier staan. Het voordeel van de HKZ (het keurmerk waar Adèle nu aan voldoet) is dat je zowel externe als interne audits krijgt. Dan wordt je dus juist wél een spiegel voorgehouden. Je moet bijvoorbeeld nadenken over waarom je iets op een bepaalde manier wilt doen. Daardoor wordt het voor jezelf ook duidelijker hoe je je bedrijf wilt neerzetten.

Ook samenwerking met zorgboeren uit de omgeving helpt om je te kunnen spiegelen. Het is een goede manier om gedachten uit te wisselen en jezelf scherp te houden. Sowieso zou Adèle graag zien dat zorgboeren meer zouden delen over het ondernemerschap en hoe ze hun zaakjes regelen. Zorgboeren

kunnen elkaar versterken, maar daarvoor is het nodig dat mensen wat meer openheid van zaken durven geven. Nu houden veel zorgboeren hun strategieën teveel voor zichzelf, ze zien een ander te snel als concurrent. Het werkt beter als zorgboeren hun krachten bundelen. Ze kunnen immers veel van elkaar leren.

Ondernemerslessen

Adéle heeft een aantal tips voor (beginnend) ondernemers in de zorglandbouw. Ten eerste is het belangrijk om goed naar anderen te luisteren en iets te doen met wat je hoort. Als mensen je feedback geven, of dat nou negatief is of positief, dan kun je daar iets van leren. Ten tweede moet je als ondernemer geen acht tot vijf mentaliteit hebben. En ten derde, als je een zorgboerderij wilt beginnen, is het slim om een weekje stage te lopen bij een bestaande zorgboerderij, gewoon om te kijken of het iets voor je is. Zoek dan naar iemand die eerlijk is en het bestaan als zorgboer niet mooier

voordoet dan het is: het is zwaar werk. Toch beveelt Adéle het iedereen aan zorgboer te worden. Je wordt er misschien niet rijk, maar wel gelukkig van.

Adéle heeft als motto 'stilstand is achteruitgang'. Ze is altijd bezig met het ontwikkelen van nieuwe dingen. Zo hebben zij en haar medewerkers onlangs een nieuw digitaal systeem gemaakt, met daarin alle dossiers. Mantelzorgers kunnen meekijken op hun iPad, waardoor volledige transparantie ontstaat. Adéle vindt het leuk telkens nieuwe dingen te ontwikkelen. Een bedrijf is nooit klaar, en ze denkt daarom altijd aan het volgende wat ze zou kunnen oppakken. Daar ben je ondernemer voor, volgens Adéle. Ze vindt het belangrijk niet stil te staan, niet af te wachten. Ook in de huidige onzekere tijd gaat de zorg gewoon door, en moet je je blijven ontwikkelen.

Een valkuil voor Adéle is dat ze mensen te snel vertrouwt. Soms heb je het gevoel dat iemand dicht bij je staat,

maar raak je toch teleurgesteld: sommige mensen liften graag mee op je succes. Gedurende de jaren heeft Adéle geleerd dat het belangrijk is hier voorzichtig mee te zijn. Het makkelijke vertrouwen heeft er ook mee te maken dat Adéle haar beslissingen op gevoel neemt. Dat wil niet zeggen dat ze over één nacht ijs gaat – ze kan wel een week ergens over nadenken – maar het gevoel moet in elk geval goed zijn.

De overheid bij landbouw *en zorg* betrekken

De overheveling naar de WMO is Adéle honderd procent meegevallen. De transitie heeft voor haar geen knelpunten opgeleverd. Ook heeft ze geen problemen ondervonden van de betaling door de Sociale Verzekeringsbank. Adéle en haar medewerkers waren dan ook erg goed voorbereid; Adéle zat in de 'werkgroep WMO' van de Vereniging van Zorgboeren en is bestuurslid van de Verenigde Zorgboeren Overijssel. Daardoor anticipeerde ze al lange tijd

op de nieuwe situatie, kon ze goed op mogelijke knelpunten inspelen en waren er geen verrassingen.

Zorgboeren kunnen proberen een adviserende rol te vervullen voor de gemeente. Zo heeft de Verenigde Zorgboeren Overijssel samen met de veertien Twentse gemeenten nagedacht over het vormgeven van een maatwerkvoorziening voor de nieuwe zorgsituatie. De gemeenten hebben de adviezen van de zorgboeren ter harte genomen. Overigens waren deze veertien gemeenten expliciet op zoek naar de verbinding met zorgboerderijen, waardoor de zorgboeren in de regio goed zijn gehoord. Door het samen nadenken over de nieuwe situatie zijn er nu bovendien goede contacten tussen de zorgboeren en de gemeenten.

Adéle geeft daarnaast aan dat zorgboeren hun kwaliteiten, hun passie en hun visie beter voor het voetlicht van de gemeente zouden moeten brengen. Ze moeten zich duidelijker profileren. Tegelijkertijd moeten

ambtenaren er zorg voor dragen beter op de hoogte te zijn van het aanbod van zorgboerderijen in hun gemeente. Zij zijn dan beter in staat zorgvragers op de juiste plek neer te zetten - en dus kwaliteit in de zorg te bieden. Hetzelfde geldt voor de landelijke overheid. Het lijkt nu nog vaak eenrichtingsverkeer; zorgboerderijen doen hun best zichtbaar te zijn, maar de overheid doet zelf weinig moeite om op de hoogte te zijn van het zorgaanbod. Onderzoekers zouden zich kunnen richten op het betrekken van de overheid bij landbouw en zorg.

Het *pioniersnetwerk*

Het mooie aan het pioniersnetwerk is dat je verhalen van anderen hoort, en ervaart hoe anderen in het pionierswerk staan. Hoewel de neuzen dezelfde kant op staan, doet de één een stap naar links, de ander naar rechts. Als deelnemer aan het netwerk kun je meenemen wat bij je past en dat proberen toe te passen. Als iets te ver van je af staat laat je het liggen.

Bovendien kan het netwerk je ook net dat zetje geven dat je nodig hebt om ergens voor te gaan. Het is inspirerend, het helpt je dat wat misschien in eerste instantie onmogelijk leek toch aan te durven. De kennis die Adéle in het pioniersnetwerk opdoet verspreidt ze in haar eigen cirkel, zoals in de bestuursvergaderingen van de Verenigde Zorgboeren Overijssel.

'Je moet je blijven ontwikkelen.'

Ingrid *Havermans*

Ingrid Havermans

Ingrid is één van de gezichten van Zorghoeve Kakelbont in Dinteloord West Brabant. Ze heeft een achtergrond als verpleegkundige en ontmoette via één van haar kinderen Marianne, de zorgboerin op Zorghoeve Kakelbont. Het klikte zo goed dat Ingrid samen met Marianne de zorg- en onderwijstak verder zijn gaan ontwikkelen. De zorg- en leeractiviteiten vinden plaats op de boerderij van Joost en Marianne van der Riet-Rommens. Het is een gemengd bedrijf met fruitteelt en pluimvee. Onlangs is er een flinke verbouwing geweest waarbij een brasserie is geopend, er zijn vergaderruimten en er is uitgebreid met dagbesteding voor ouderen. Voor volwassenen, kinderen en jongeren met een sociale emotionele hulpvraag biedt zorghoeve Kakelbont

een plek in een rustige omgeving, om zichzelf te ontwikkelen op een manier die bij hen past. Het streven is Kakelbont een plek te laten zijn waar een ieder zich thuis voelt en waar zelfvertrouwen groeit. De naam van zorghoeve Kakelbont is ontstaan uit de verscheidenheid van de deelnemers en het pluimvee. Het is een KAKELBONT gezelschap!

Er wordt met veel partijen samengewerkt. In samenwerking met GGZ Westelijk Noord-Brabant biedt Zorghoeve Kakelbont dagbesteding en reïntegratie voor mensen met een psychische beperking. Verder is er een dagbesteding voor kinderen op de woensdagmiddag, op zaterdag of op doordeweekse dagen na schooltijd. In het najaar van 2014 is een dagopvang voor ouderen gestart. Zorghoeve Kakelbont heeft het keurmerk van de Federatie Landbouw en Zorg en is een Aequor, Calibris en Kenwerk gecertificeerd leerbedrijf. Zie voor meer informatie:

www.zorghoevekakelbont.nl.

Onderwijs *op de boerderij*

Een speerpunt van Kakelbont is het onderwijsprogramma. Er is een unieke samenwerking opgezet met ROC het Kellebeek College waardoor voortijdig schoolverlaters onderwijs kunnen volgen op Zorghoeve Kakelbont. Een docent van het Kellebeek College komt een aantal ochtenden naar de hoeve om les te geven. De rest van de week volgen de leerlingen een stageprogramma op de Hoeve. School, stage en dagbesteding worden dus gecombineerd op één locatie. Het bijzondere is dat onderwijsmiddelen en zorggelden worden gecombineerd met goedkeuring van de zorgverzekeraar en gemeente. Leerlingen kunnen meewerken in de ouderenzorg, de brasserie, het agrarische bedrijf en bij de logistieke werkzaamheden. Een aantal jongeren zijn al succesvol uitgestroomd en hebben hun diploma op MBO1 of MBO2 nivo behaald. Ingrid geeft aan dat visie heel belangrijk is bij het neerzetten van de begeleiding. Ze laat zich leiden door het gedachtengoed

van Feuerstein. Feuerstein is een ontwikkelingspsycholoog, die gelooft in de veranderbaarheid van de mens en de onbeperkte behoefte van de mens om zich te ontwikkelen. Bij zijn theorie wordt er vanuit gegaan dat de sociaal-emotionele, cognitieve en verbale ontwikkeling van een ieder te stimuleren is door een competente medemens (opvoeder, docent, begeleider, broer, zus, etc.). Dit is een mediërende interactiestijl. Het doel is een ander effectiever en zelfstandiger te leren denken en handelen. Met als hoogste doel om de ander de kans te geven om de maatschappij te begrijpen en de ander zodanig toe te rusten dat de ander zijn/haar plaats in de maatschappij kan vinden, ontwikkelen en vasthouden. Vanaf najaar 2015 gaat Hoeve Kakelbont ook deelnemen aan de pilot waarbij leertrajecten met een branche erkend certificaat worden ontwikkeld voor deelnemers die het MBO 1 nivo niet kunnen halen.

Stip aan de horizon *en visie*

Voor Ingrid is het heel belangrijk om een stip aan de horizon te hebben en dat je daaraan vasthoudt in alle turbulentie die er altijd is. Als je dat niet hebt, wordt je gemakkelijker afgeleid en ben je minder effectief bezig. Zeker in de huidige tijd met alle veranderingen en onzekerheden is het belangrijk dat je helder hebt waar je naar toe wilt. Een les die Ingrid heeft voor alle ondernemers is dat visie heel belangrijk is. Zorgboer zijn is echt ondernemen. Je moet ook echt tijd vrij maken om je begeleiding en je bedrijf door te ontwikkelen. Daar moet je echt voor gaan zitten. Je visie is daarbij leidend. Volgens Ingrid krijgen ze veel voor elkaar en is het Kellebeek College met hen in zee gegaan omdat er een duidelijke visie is. Er is een verhaal dat staat als een klok. En het steeds zoeken naar gezamenlijke figuurlijke winst.

Om op het goede spoor te blijven en ideeën te vormen moet je je wel laten voeden. Ze heeft ook veel gehad aan

de lessen van Covey. Wat ze heeft geleerd is dat je kijkt wat er belangrijk is en dast als prioriteit stellen. Je moet niet je tijd en energie verspillen aan dat wat minder belangrijk is en niet urgent. Het is voor Ingrid daarbij steeds van belang ook de voeding met de praktijk te houden. Er wordt ook meegewerkt bij het begeleiden van de deelnemers en dagelijkse dingen op de boerderij. Een “platte” organisatie wordt belangrijk gevonden.

Buurthoeve

Voor Ingrid is het concept buurthoeve belangrijk en kansrijk. Het gaat om de verbinding met de omgeving. Samen met Marianne heeft Ingrid een mooi plan gemaakt dat onderdeel is van de leefbaarheidsvisie van de regio. Er is samenwerking opgebouwd met de dorpsraad, collega Zorgboeren, boerderij van de Riet, collega-ondernemers in de streek en het onderwijs. Ingrid heeft ook een masterclass gevolgd vanuit het provinciale programma m.b.t. de

streekontwikkeling. Het heeft haar geholpen de visie van Kakelbont voor het voetlicht te brengen en onderdeel te worden van een regionaal netwerk. Hoeve Kakelbont is één van de gastheren van het gebied. Door de brasserie, de onderwijsruimte en de vergaderruimte die zijn geopend komen er veel bezoekers, is de onderwijstak uitgebouwd en kan Kakelbont invulling geven aan deze verbinding. Ze doen dit ook door bezoekers uitleg te geven over de voedselketen en over streekproducten.

Doordat jong en oud op de boerderij een plek krijgt, komen verschillende soorten mensen met elkaar in contact. Dat versterkt het buurtgevoel. Mensen ontmoeten en helpen elkaar. Een mooi voorbeeld is dat het skelterpad voor de kinderen naast het wandelpad van de ouderen aangelegd gaat worden. Ook de beweegtuin waarin verschillende groepen gebruik van kunnen maken.

Waar doe je **het voor**

Het motto van Ingrid is met elkaar de wereld mooier te maken: Leef, heb lief en creëer! Dat doe je door samen een mooi plekje te maken. Hierbij is iedereen van belang. Kijken naar wat iedereen kan bijdragen en wat ieders kracht is. Daarbij ontmoet je elkaar als mens. Ingrid merkt dat dit werkt. Mensen zoals ouderen voelen zich niet afgeschreven, maar merken dat ze ertoe doen. Samen heb je plezier. Dit is heel wat anders dan dat je een dag bezig wordt gehouden. Een mooi voorbeeld is dat op de Hoeve de ouderen een lekkere lunch hebben gemaakt voor de jongeren toen die op pad waren. Dat vind Ingrid ook het mooie van de zorgboerderij. Je bent allemaal met passie bezig, je kijkt verder dan de korte termijn en iedereen telt.

Boodschap voor **gemeenten**

Voor de gemeenten heeft Ingrid een duidelijke boodschap. Onderken

de kracht van de zorgboerderij. De zorgboerderij is namelijk echt iets bijzonders en heeft toegevoegde waarde en het bespaart geld. De meerwaarde van de boerderij zit volgens Ingrid in de ruimte, de structuur en het aansluiten bij de gezonde kant van de mens. Volgens Ingrid moeten de zorgboeren hun verhaal nog veel beter gaan uitdragen richting de gemeente. Ze profileren zich onvoldoende. Ze heeft zelf ontdekt dat ze door onderdeel te worden van het regionale netwerk, de Hoeve veel meer in beeld is bij de gemeente.

Het pioniers**netwerk**

Ingrid heeft veel aan het pioniersnetwerk. Het mooie van het netwerk is voor Ingrid dat je ervaringen deelt en samen bespreekt waar je focus en de kracht ligt van jezelf en van je zorgboerderij. Dit wordt ook nog gespiegeld met externe deskundigen. Het opstellen van een gezamenlijke visie is daarbij een goede manier voor Ingrid, omdat je zo de kracht van groen

en van de boerderij helder krijgt en kan delen met anderen.

In deze tijd van transitie vindt Ingrid het ook belangrijk om heel systematisch regionale verschillen te delen. Verschillen in de aanpak van gemeenten. Dan merk je volgens Ingrid hoe belangrijk het ook is dat je elkaar kunt steunen en moed inspreken als je frustrerende ervaringen hebt.

Tenslotte heeft Ingrid nog een paar tips voor het netwerk. Ontwikkel visie, houd elkaar scherp. Dat is de basis. En van daaruit ga je elkaar voeden en steunen. We moeten niet opgeven en staande blijven, want we kunnen echt het verschil maken. Daarbij speelt soms heel concreet de vraag hoe je een slag draait zodat je de kracht hervindt om door te gaan als het lastig is. Daarin kun je elkaar praktisch ondersteunen. Blijf alles benaderen vanuit een “Ja, en.....” houding in plaats van een “Ja, maar” houding. Tenslotte is voor Ingrid verbinding met het landelijke gebeuren van groot belang. Daar moeten we ons

geluid laten horen omdat op dit niveau wet- en regelgeving gemaakt wordt. Deze zet soms een rem op positieve ontwikkelingen. Ze vindt het belangrijk dat je de dingen doet, waar je in gelooft en laat dan zien dat een bepaalde aanpak werkt. Probeer dan de regels daar naar aan te passen, als ze niet passend zijn.

‘Je moet een stip aan de horizon hebben. Als je dat niet hebt, word je gemakkelijker afgeleid en ben je minder effectief bezig.’

Piet *van IJzendoorn*

Piet van IJzendoorn

Piet van IJzendoorn is oprichter, eigenaar van Zonnehoeve, een gemengd biologisch dynamisch bedrijf in Zeewolde. Het bedrijf bestaat uit de volgende onderdelen: 250 ha natuurbeheer, 30 ha akkerbouw, 50 melkkoeien, paardenhouderij (pensionstalling, eigen opfok, lessen, voltige, equithérapie), een tuinbouwtaak waarin burgers meedoen en vooraf een afneemcontract maken (CSA), bosbouw, bakkerij, biologische internetwinkel, vijf wooneenheden voor in totaal twintig mensen begeleid wonen (jongeren en volwassenen), begeleid werken, dagbesteding en educatie. De kinderen die op Zonnehoeve wonen, kunnen om verschillende redenen niet meer thuis wonen. Op Zonnehoeve vinden ze mogelijkheden

voor buiten spelen, dieren verzorgen en meedoen met leven en werken. Begeleid werken en dagbesteding is voor jongeren en volwassenen met psychiatrische problematiek, waaronder Autisme Spectrum Stoornissen. De dagbestedingsactiviteiten bestaan uit het meewerken op de boerderij, bij de koeien, de paarden, de bakkerij, de winkel. Naast meewerken op de boerderij is het belangrijk dat mensen zichzelf ontplooien. Daarom is het mogelijk om cursussen en certificaten te behalen. Het scholen van mensen gebeurt in samenwerking met opleidingsinstituten. Zonnehoeve schenkt aandacht aan de praktische en sociale vaardigheden en stimuleert de betrokkenheid van mensen.

Piets **motto**

Het motto van Piet is ruimte bieden voor de ontwikkelingsmogelijkheden van ieder mens. Dat mensen zelf dingen gaan doen, willen en leren. Die ruimte kun je creëren voor iedereen. En daarin is (het zinvol en) gelukkig zijn en zelf

een zinvol leven kunnen creëren het belangrijkste in de hele samenleving. Volgens Piet zitten we in een cultuur waarin het NEMEN belangrijk en leidend is. Dat zou echter een cultuur moeten zijn waarin het GEVEN leidend is. Dan krijg je namelijk een grotere mate van voldaanheid bij de gever en bij de ontvanger. Als GEVEN de leidraad is in je bestaan en doen en laten, dan krijg je daar rijkdom voor terug. En dat werkt in de landbouw ook zo, zegt Piet. Als GEVEN aan de grond leidend is, je bodemvruchtbaarheid opbouwt in je bedrijfsvoering dan komt de OOGST naar je toe.

Boerenbedrijf **centraal in de zorg**

Piet vindt het belangrijk dat het boerenbedrijf centraal staat op een zorgboerderij. De landbouwtaak moet een dragende tak zijn. Hierbij zijn de landbouw en de zorg twee sterke economische eenheden. Hij vindt het geen goede ontwikkeling wanneer de zorg te economisch bepalend wordt. Keuzevrijheid om het anders of niet te

10 portretten Piet van IJzendoorn

doen is belangrijk voor een creatieve, vrije bedrijfsontwikkeling.

Het goede van *het dagelijkse leven*

Er is zoveel goeds te vinden in het dagelijkse leven, aldus Piet. Hij haalt aan wat Gijs van Gemert tijdens de laatste bijeenkomst zei: het ongewone van het gewone. Dat dat dagelijkse leven niet zo maar vanzelf gaat of niets kost. Het kan wel de basis van hulp zijn en dit wordt onvoldoende onderkend in de hele zorgsector. Om het dagelijkse leven op een goede manier aan cliënten te bieden, vraagt heel veel aandacht. Je werkt dan vanuit de presentie, betrokkenheid en verbinding enz. met als uitgangspunt het mechanisme: Piet: “Je gaat uit van het gezonde en dagelijkse en dat is eigenlijk de basis van hulp. Dat is een heel ander uitgangspunt dan het corrigeren en afrekenen op problemen.”

Balans in bedrijfseconomie is *randvoorwaarde voor realisatie van idealen*

De wijze les die Piet ervaren heeft, is dat je je bedrijfseconomie op heel veel verschillende manieren op orde kunt maken. De creativiteit en inventiviteit van de pioniers daarin, bewondert hij. De wijze les die hij zelf zou willen geven, is dat de bedrijfseconomie, als je een holistisch systeem wilt ontwikkelen, moet kloppen. Dat is eigenlijk een essentiële randvoorwaarde. De bedrijfseconomie moet op orde, in balans zijn om je systeem sterker te maken en werkbaar te krijgen, noodzakelijk om de idealen die je hebt in de landbouw en de zorg te realiseren. Wanneer je je alleen richt op een onderdeel van de bedrijfsvoering, bijvoorbeeld de zorgtak, dan wordt de context waarin de zorg plaatsvindt te licht. Daardoor ontstaat onbalans tussen het aantal zorgvragers die je op je bedrijf hebt en de draagkracht die je bedrijf van nature heeft. Het gevolg is dat je bedrijf een instelling wordt en alle

positieve elementen van de landbouw in de zorg verdwijnen. Piet vindt het daarom heel belangrijk dat het zinvol werken, bezig zijn of ervaring op doen, leidend is en niet de maximalisering van zorginkomsten. Dat betekent dat je reële economische activiteit en niet de zorgactiviteit voldoende en passend moet zijn om(toch in ieder geval) die zorg te verlenen. Daarin kun je volgens Piet sturen door het werk zo in te richten dat daar een aantal mensen in mee wordt genomen en het aantal is te bepalen op basis van wat het beste werkt in die activiteit.

Korte lijnen met de *cliënt en instanties*

Het mooiste van de pioniersbijeenkomsten vindt Piet dat iedereen korte lijnen, met minder bureaucratie en minder papier wil. Dat er gewerkt wordt aan korte lijnen met de cliënt, Wmo of andere instanties en de zorgboeren.

Wonen is één *van de grote kansen*

Het is volgens Piet verrassend dat het wonen in de zorglandbouw nog zo weinig ontwikkeld is. Op Zonnehoeve is dat wel ontwikkeld en zelfs een belangrijke tak. “Ik denk dat het kleinschalig wonen, daar waar maar een paar mensen een goede plek hebben, dat dat één van de grote kansen is”, zegt Piet. Voorwaarde is volgens hem dan wel dat de regelgeving en de bureaucratie met betrekking tot wonen moet verdwijnen want dat is een grote belemmering. Als je gewoon de contacten onderhoudt met de persoon, de zorgvrager, met de boer, dan is dat volgens Piet meer dan voldoende. Op die manier is het voor meer boeren mogelijk om één of twee jongeren op te nemen, want die boer gaat niet allemaal rapportages invullen, terwijl het wel een goede plek is.

Piet hoopt dan ook dat het aantal woonplekken zich verder uitbreidt. Hij denkt dat het ontzettend waardevol is voor cliënten wanneer zij kunnen wonen op goede zorgboerderijen, omdat dat de

basis van het leven is. Piet: “Het is veel gemakkelijker wanneer je leeft in het gewone leven, dan dat je een keer een halve dag in zo’n systeem meedoet. Dan zijn de ontwikkelingsmogelijkheden, als je het 24 uur 7 dagen in de week meebeleeft, veel groter. De positieve impact, de ontwikkelingsimpact is veel groter en het is veel gemakkelijker om dat over te brengen, om eraan mee te laten doen.”

Boodschap richting gemeenten en *landelijke overheid*

Piets boodschap naar de gemeenten en de landelijke overheid is om elk individu zijn eigen passende zorg invulling te laten geven. Dat is volgens hem alleen met een persoonsgebonden budget (PGB) mogelijk. Hij vindt eigenlijk dat de landelijke overheid de gemeenten daar een beetje in moet sturen om er voor te zorgen dat het beleid wordt. Dit om te voorkomen dat gemeenten zich er te gemakkelijk vanaf maken en het bij het oude laten met zorgverzekeringsachtige

procedures en aanbestedingen, waarbij de grootschalige zorg leidend is en waarbij instellingen zo groot worden, dat ze niet meer om kunnen vallen. De kleinschalige zorg komt daarmee buitenspel te staan.

Focus binnen *scholing en onderzoek*

Piet vindt dat scholing en onderzoek zich moet richten op wat een landbouwsysteem te bieden heeft en welke bagage landbouwers extra nodig hebben wanneer ze zorg leveren. Landbouwers hebben volgens Piet meer te bieden dan dat ze zelf denken. Op het moment dat een landbouwer met zorg begint, ontwikkelt hij zelf ook en dat proces gaat vanzelf. Die eigen ontwikkeling is de basis van de ontwikkeling van de zorg op je bedrijf. Door middel van scholing, super-/intervisie en onderzoek worden zorgboeren bewust van wat er op de boerderij is, wat vanuit het werksysteem, voor de hulpvragers werkt en hoe dit bruikbaar te maken is in de zorg. Het gaat daarbij om je

eigenheid, authenticiteit, eerlijkheid, creativiteit, invoelen, empathie. Piet vindt dat scholing en onderzoek nu nog te veel op kunstjes berust en niet op de eigen ontwikkeling en inzichten van de boer. Het is gemakkelijker om kunstjes te leren als begeleider, dan om je af te vragen hoe je zelf in het leven staat en wat dat dan betekent voor degene die je denkt te kunnen begeleiden, te helpen. Als hulpverlener moet je volgens Piet een echt een vak hebben waar je je baan in zoekt en dan kun je kijken of je mensen mee kunt nemen om ze te helpen. Mensen zitten niet te wachten op hulpverleners die alleen maar hulp aan het verlenen zijn. Dan krijg je een hele ongelijkwaardige verhouding. Iets te doen wat zinvol is, daar kun je mensen in meenemen, laten meehelpen. En dat is juist zo belangrijk en vanzelfsprekend in die landbouw. Die authenticiteit, de verantwoordelijkheid en ook de verbinding, de sociale cohesie die zijn er gewoon. En dat is iets wat elders niet zo vanzelfsprekend meer is.

Volhouden *zorgondernemers!*

Wat Piet de zorgondernemers mee wil geven is dat volhouden het belangrijkste is. Je kunt de dingen waar je vrolijk van wordt, die je motiveren heel erg koesteren. Zeker in de zorg. Alle dingen waar je blij van wordt, kun je op een goudschaaltje leggen. Geniet van de kleine en positieve ontwikkelingen en probeer dingen die lastig zijn zo snel mogelijk op te ruimen, want daar word je heel erg moe en overspannen van. Piet vindt het een valkuil dat de zorg zo zorgelijk wordt dat je niet meer de positieve stroom hebt en dat voelen de zorgvragers ook. De website van Piet is: <http://www.zonnehoeve.net>.

‘Als geven de leidraad is, dan krijg je daar rijkdom voor terug.’

IJsbrand *Snoeij*

IJsbrand Snoeij

IJsbrand runt met zijn vrouw Caroline zorgboerderij 't Paradijs in Barneveld. Het is een gemengd bedrijf met groente- en fruitteelt, brandrode runderen, varkens en 6.000 biologische leghennen. Daarnaast is er een boerderijwinkel en webshop en kunnen er ruimtes worden gehuurd. IJsbrand en Caroline bieden met hun medewerkers activerende en ondersteunende begeleiding voor (licht dementerende) ouderen, autistische kinderen/jongeren en mensen met een burn-out of psychische hulpvraag door middel van dagopvang en tijdelijk verblijf in een groene natuurlijke omgeving. IJsbrand heeft ook een eigen adviesbureau: Bureau Land-schap. Land-schap adviseert en voert projecten uit op het gebied van plattelandsontwikkeling,

landbouw en zorg. Begin deze eeuw kreeg IJsbrand vanuit zijn adviesbureau de vraag een plan te maken voor een doorstart van 't Paradijs. Nadat hij het plan had ontwikkeld kreeg hij de vraag of hij met zijn gezin de kar wilde gaan trekken. Daarmee werd voor IJsbrand een oude droom werkelijkheid en verhuisde hij met zijn gezin naar 't Paradijs.

Boerderij 't Paradijs werkt vanuit een christelijke identiteit. De missie van 't Paradijs is om zorgvragers en hun familie een omgeving te bieden waar ze zichzelf kunnen zijn. Een omgeving waar zij aan hun gezondheid werken en middenin de samenleving staan. 't Paradijs wil iedereen de ruimte geven om zichzelf te zijn en hoopt dat de deelnemers op de boerderij hun talenten (her)ontdekken en nieuwe waardering voor zichzelf zullen ervaren. Er is een zorgteam bestaande uit mensen met een verschillende (opleidings)achtergrond, onder andere een maatschappelijk werkster, sociaal pedagogisch hulpverleners, pedagoge,

onderwijsassistente, verpleegkundigen, kindercounselor, verzorgenden en contextueel hulpverlener. 't Paradijs heeft het keurmerk van de Federatie Landbouw en Zorg, het heeft het SKAL certificaat en is een Aequor en Calibris gecertificeerd leerbedrijf. Zie voor meer informatie: www.boerderijparadijs.nl

Regionale samenwerking in coöperatief verband

IJsbrand vindt regionale samenwerking van groot belang. Hij stond aan de wieg van Vereniging BEZIG, een collectief van zorgboeren in Gelderland en is voorzitter van de Coöperatie Boer en Zorg. Coöperatie Boer en Zorg heeft meer dan 140 zorgboeren als lid in de provincies Gelderland, Overijssel, Flevoland en Utrecht. IJsbrand vindt de coöperatieve vorm belangrijk. Het betekent voor hem dat je de regie bij de individuele zorgboeren laat en dat je als coöperatie kijkt hoe je de ondernemers kunt ondersteunen met innovatie, scholing en hen bureaucratisch kunt ontzorgen. Daarmee laat je het

ondernemerschap bij de individuele boeren. IJsbrand vindt het belangrijk om een open discussie te voeren over de rol van de Coöperatie.

De transitie

Hij ziet dat de transitie veel extra bureaucratie betekent voor de zorgboerderij en voor de coöperatie. Voorheen had de coöperatie vier contracten met zorgverzekeraars. Nu zijn dat er meer dan 100 met allerlei verschillende gemeenten. Gemeenten hebben veel verschillende contracten. Al die contracten moeten ondertekend worden en voor het ondertekenen moeten ze gelezen worden. Maar wie gaat een meter papier lezen vraagt IJsbrand zich af. De vraag is dan ook: Wat wordt de rol van de organisaties? IJsbrand vindt het organisatievraagstuk heel belangrijk. Hoe zorgen we dat we niet ten onder gaan aan de bureaucratie? Wat is de rol van de coöperatie en Federatie naar de toekomst? En wie leidt dit proces? In de transitie mist IJsbrand het

..... gesprek met de cliënten. Er zijn nu alleen gesprekken tussen de coöperatie, zorgboeren en gemeenten. De gemeenten praten wel apart met cliënten maar er is geen gezamenlijk overleg van gemeente, zorgboer en cliënten. IJsbrand merkt dat de transitie en de bezuinigingen druk leggen op de zorgboerderij. Hij voelt verantwoordelijkheid voor het personeel zeker nu hij merkt dat zowel in de zorg als in de landbouw veel banen verdwijnen. IJsbrand is blij dat ze een gemeenschapsboerderij zijn en samen dingen kunnen delen. Hij is blij dat hij ook een volwaardige landbouwtak heeft. Daar heeft hij bewust in geïnvesteerd ook omdat hij het belangrijk vindt dat er volwaardige agrarische produktie is. Hij heeft behoefte aan stabiliteit voor het financieren van de landbouwtak. Hij krijgt nu een goede prijs voor de biologische eieren. Maar hij beseft dat dit over een paar jaar weer heel anders kan zijn. Dat geeft onzekerheid.

Energie

IJsbrand krijgt energie van de gemeenschapszin op de boerderij. De betrokkenheid bij elkaar en het samen runnen van de boerderij. Verder van inspelen op vragen in de omgeving. Zo heeft hij een uitgeprocedeerde asielzoeker uit Oeganda via de organisatie Solid Road op de zorgboerderij gehad. Hij is intussen terug naar Oeganda. Hij zei: "Alles wat ik hier heb mogen oogsten, zal ik daar weer zaaien." Hij heeft nu in Oeganda geholpen om een pluimveestapel te bouwen. Dit geeft IJsbrand veel energie. Inmiddels is er een tweede asielzoeker op de zorgboerderij. Hij leert veel over het kweken van tomaten. Hier zie je volgens IJsbrand de meerwaarde van de landbouw.

Waarderen van het gewone

Belangrijk van het pioniersnetwerk vindt IJsbrand dat je dingen deelt en elkaar steunt. Daar kom je vaak niet aan toe. Je wordt zo vaak geleefd door agenda's.

..... Het gaat hier over de inhoud en dingen die nu spelen zoals de relatie met de gemeente. IJsbrand vindt het belangrijk om te blijven pionieren en te leren en tegelijk te koesteren wat je hebt bereikt.

Hij heeft in de gesprekken met andere pioniers weer ervaren hoe belangrijk het is het gewone te waarderen. Het gewone leven is de basis van de boerderij. Je thuis voelen, meedoen met de gewone dingen, dat is voor IJsbrand de basis waardoor mensen zich kunnen ontwikkelen. Hierbij geeft IJsbrand aan dat het vorm geven van het gewone echt niet eenvoudig is. Het is ook niet iets dat de gemeente direct ziet. Het is volgens IJsbrand belangrijk dat zorgboeren daar echt aandacht voor vragen.

Onderwijs op de boerderij

IJsbrand ziet veel perspectief in onderwijs als nieuwe dienst. Daar zijn IJsbrand en Caroline heel actief mee. Het ligt dicht bij hun competenties en

interesses. Het Paradijs is ingebed in een regionaal netwerk en werkt samen met de Vogelhorst, een school voor Speciaal Basis Onderwijs. 't Paradijs biedt een onderwijsondersteunend arrangement waarin de samenwerking tussen onderwijs, gemeenten, zorgboerderij en jeugdzorg gestalte krijgt. Het gaat b.v. om crisisopvang van kinderen die speciale ondersteuning nodig hebben om onderwijs te kunnen volgen. Een onderwijsassistente gebruikt haar ervaring uit het onderwijs om op een speelse manier kinderen te helpen in hun ontwikkeling.

Boodschap **voor gemeenten**

Het is de overtuiging van IJsbrand dat de zorglandbouw veel voor de inwoners van gemeenten kan betekenen. IJsbrand heeft een duidelijke boodschap voor gemeenten. Zijn oproep is dat ze investeren in het proces van samenwerking in plaats van een formele opstelling te kiezen. En dat dit gaat vanuit gelijkwaardigheid. IJsbrand wil ook een alternatief voor

de verantwoordingssystematiek die nu gebaseerd is op wantrouwen. Dit moet omgevormd worden. Geen papieren controles maar een eenvoudige methode die recht doet aan alle belangen, van de overheid, de ondernemer en de cliënt. Volgens IJsbrand zou je alle informatie die al is verzameld middels intake en evaluatiegesprekken eenvoudig moeten kunnen omzetten in een rapportage richting de gemeente. Een ander idee is dat je een systeem zou kunnen opzetten à la booking.com waarbij klanten reviews geven en je eenvoudig ziet hoe je wordt gewaardeerd. IJsbrand ziet het wel zitten dat de coöperatie daar een proef mee gaat draaien.

De **klaproos**

Het symbool van 't Paradijs is de klaproos. Dat is niet voor niets zo gekozen. De klaproos is een kwetsbare bloem, een pioniersplant die op de akkers voorkomt. Het staat voor de kwetsbaarheid van de mens, de natuurlijke landbouw, het akkerland

en het pionieren. Tenslotte heeft de klaproos verschillende mechanismen om te overleven. Het zaad kan op verschillende tijdstippen uitkomen. Dit past bij de visie van IJsbrand van risicospreiding.

'Het is zo belangrijk om het gewone te waarderen.'

Jacob **Kiers**

Jacob Kiers

Jacob Kiers is directeur van twee Groningse zorgboerderijen; Rienkesheerd in Nieuwolda en Lijwiestee in Noordbroek. Rienkesheerd biedt kwetsbare mensen een plek waar zij zich vertrouwd kunnen voelen en hun eigen mogelijkheden kunnen ontplooien. Deze zorgboerderij richt zich op iedereen die een vorm van dagbesteding zoekt op de boerderij, van jongvolwassenen tot ouderen. Momenteel hebben de meeste deelnemers een achtergrond in de psychiatrie en/of zijn ze verstandelijk beperkt. Zorg en aandacht staan voorop en de zorgboerderij gaat uit van gelijkwaardigheid en het unieke van ieder mens. Voor de dagbesteding kunnen mensen uit verschillende activiteiten kiezen, zoals tuinonderhoud

of dierv verzorging. Ook zijn er mogelijkheden bij een nabijgelegen fruitbedrijf en aannemersbedrijf. De zorgboerderij heeft geen productietak: er is geen arbeidsdruk waardoor de vraaggestuurde begeleiding beter tot zijn recht komt. Sinds 2009 biedt de zorgboerderij tien plaatsen voor begeleid wonen en 24-uurs zorg, dit is nu uitgebreid naar twintig. Er wordt dagelijks samen gekookt en gegeten, en er is begeleiding aanwezig voor ondersteuning van de dagelijkse bezigheden. Ook biedt Rienkesheerd ambulante zorg.

Lijwiestee is een multifunctioneel zorgcentrum dat zich specifiek richt op mensen met dementie. Ze is voortgekomen uit de stichting zorgboerderij Rienkesheerd in samenwerking met een lokaal bouwbedrijf. Het zorgcentrum omvat vier verschillende onderdelen en meerdere doelgroepen die ruimtelijk gescheiden en toch nauw verbonden zijn. In het achterste deel van de boerderij kunnen tien mensen met

dementie wonen eventueel samen met hun partner. De overtuiging is dat er door verschillende aanpassingen, zowel in de fysieke ruimte (zoals aandacht voor daglicht, een wellness ruimte, open deuren naar de tuin, een dierenweide en een boomgaard) als in bejegening, minder ongewenst gedrag voorkomt en minder medicatie nodig is.

In het voorste gedeelte van Lijwiestee is een zorghotel met dertien kamers gesitueerd. De kamers zijn zo ingericht dat op alle zorgvragen – respijtzorg, logeeropvang, palliatieve zorg – ingespeeld kan worden. In het oorspronkelijke woonhuis wordt in de toekomst dagopvang geboden en op de bovenverdieping is woonruimte gecreëerd waar jongeren met een lichte handicap / beperking begeleid kunnen wonen. Zij vinden een zinvolle dagbesteding op het bedrijf – in de tuin, bij de dieren, in de huishouding, in het restaurant van het zorghotel, of in de zorg door bijvoorbeeld met bewoners koffie te drinken. Lijwiestee heeft ook een functie als inloophuis (voor meer

10 portretten Jacob Kiers

informatie, zie: www.rienkesheerd.nl en www.lijwiestee.nl).

Zorg op maat

Lijwiestee biedt 'zorg op maat'; er wordt altijd gezocht naar de meest passende oplossing en er is zo gebouwd, ingericht en georganiseerd dat op verschillende zorgvragen ingespeeld kan worden. Zo kunnen partners samenwonen dankzij de tweepersoonkamers. De boerderij biedt ook zorg op maat door de combinatie met thuiszorg, de geboden mantelzorg, de tijdelijke zorg, en in de functie als inloophuis. Als voorbeeld noemt Jacob een echtpaar uit de straat. De man had een hersenbloeding gehad en werd door zijn vrouw verzorgd. Toen de vrouw een nieuwe knie nodig had werd de man tijdelijk in het zorghotel opgevangen. Vervolgens konden ze er samen onder begeleiding revalideren. Na een tweede hersenbloeding is de man tot zijn overlijden in de zorgboerderij opgenomen. Het condoleancebezoek werd in de zorgboerderij ontvangen en

de vrouw komt nog wel eens langs voor een praatje of om in het restaurant te eten.

Voor de jongeren die begeleid wonen is het doel om ze zelfstandig buiten de boerderij te laten wonen. Daartoe schuiven ze intern in het gebouw door; ze beginnen in een kleine kamer met veel begeleiding, krijgen daarna een wat grotere kamer en eindigen in een kamer met eigen keuken en minder begeleiding. Wat volgt is een natraject, en als ze eenmaal in het dorp wonen zijn er mogelijkheden voor ambulante zorg. Andere jongeren wonen op de boerderij maar gaan naar een andere zorgboerderij voor dagopvang.

Perspectief

Jacob richt zich tegenwoordig vooral op de mogelijkheden van jongeren met een beperking. Hij vindt het belangrijk dat deze jongeren het gevoel krijgen dat ze erbij horen in de maatschappij, zelfs al kunnen ze het tempo van de maatschappij vaak niet helemaal

bijhouden. Onderwijs is vaak niet passend voor jongeren met een Wajong uitkering en ook werken is voor veel van hen lastig. Je hebt een bepaald tempo nodig om interessant te zijn voor een werkgever, prestatie is erg belangrijk. Dat sommige jongeren dat tempo niet kunnen bijhouden wil echter niet zeggen dat ze niet op een andere manier een rol kunnen spelen in de maatschappij en dat ze niet op een andere manier van waarde kunnen zijn. Als dit soort jongeren alleen zorg ontvangt, en verder geen onderdeel uitmaakt van de maatschappij gaat er zoveel verloren. Deze problematiek gaat Jacob erg aan het hart en hij houdt zich hier dan ook veel mee bezig. Natuurlijk zijn er ook jongeren die zo ziek zijn dat ze nauwelijks kunnen functioneren in de maatschappij en ook voor hen moet een goede plek worden gevonden. Maar er is ook een grote groep die er net buiten valt, jongeren die wel iets kunnen leren. Zij kunnen vaak prima goede, leuke en nuttige dingen doen, alleen in een ander tempo dan de maatschappij gewend is. Je moet er gewoon anders tegenaan

kijken, hen anders benaderen.

Jacob ziet daarnaast perspectief in het dicht bij huis brengen van de zorg. De locatie van Lijwiestee - gelegen aan de rand van het dorp - is daar specifiek op uitgekozen. Zorg dichtbij is niet alleen goed voor de kwaliteit van de zorg, maar ook voor de regio: Jacob ziet zijn zorgboerderij en de zorg die er geboden wordt als een grote kans voor het krimpgebied waarin het gelegen is. Er ontstaat bijvoorbeeld werkgelegenheid, de clientèle van de supermarkt groeit en het brengt reuring in het dorp. Jacob wil ook zoveel mogelijk gaan werken met streekproducten en activiteiten gaan ontplooiën in de omgeving. Dorpsbewoners lopen nu al binnen op de boerderij of komen eten in het restaurant. In de toekomst wil Jacob iets gaan doen met zeven dagen per week Tafeltje-Dekje om vereenzaming te bestrijden. Hier is duidelijk vraag naar en het is een interessant tussensegment in die zin dat het mensen langer uit zorginstellingen kan houden.

Gemeenten spannen het paard achter de wagen

Jacob ervaart verschillende knelpunten in de wet- en regelgeving. De belangrijkste is dat er vaak überhaupt geen wet- en regelgeving is en gemeenten niet weten wat ze met een situatie aan moeten. Jacob krijgt bijvoorbeeld halverwege het jaar aanmeldingen die in januari al zijn binnengekomen bij de gemeente, omdat de gemeente niet weet hoe hen te financieren. Daardoor staat alles stil, wat consequenties heeft voor de zorg die wordt geboden: die is dan vaak onvoldoende, niet passend. Het is frustrerend om te merken dat financieringsvraagstukken vertraging en problemen opleveren voor de zorg.

Financiering blijft dus een probleem en dit maakt het soms moeilijk om innovatieve oplossingen te vinden voor mensen in speciale situaties, zoals mensen met psychische problemen die voor lichamelijke klachten naar het ziekenhuis moeten. Zij zijn na

een operatie vaak niet welkom in een verzorgingstehuis of revalidatiekliniek. Mensen vallen tussen wal en schip. Jacob kan vaak in een behoefte voorzien en bijvoorbeeld palliatieve zorg aanbieden voor mensen met psychische klachten, maar moet daarvoor erg tegen overheidsinstanties knokken. Een ander voorbeeld is een jongen die niet meer thuis kan wonen maar door een combinatie van psychische problemen en verslavingsproblemen nergens wordt toegelaten. De jongen wordt van het kastje naar de muur gestuurd en ondertussen gaat het steeds slechter met hem. Elke zorgboer die wordt gevraagd, geeft aan dat hij plek kan maken, als er een indicatie en een PGB beschikbaar zijn. En ook Jacob heeft aangegeven dat de jongen wel bij hem kan komen zelfs al past hij niet helemaal in de doelgroep. Om de boel in gang te zetten heeft hij aangegeven dat het wel kan met een kortdurende indicatie. Maar de gemeente komt niet in actie. Jacob vindt deze situatie heel triest, want zo worden jongeren die wellicht goed passen binnen

een begeleid wonen project in de hoek gedrukt. Ze komen in handen van verslavingszorg of justitie, wat uiteindelijk alleen maar duurder is. Het is een verkeerde vorm van bezuinigen en dan het gaat ook nog om kwetsbare jongeren. Het is het paard achter de wagen spannen.

Overigens is Jacob proactief bezig om dit soort situaties aan te pakken. Zo heeft hij gesproken met een ambtenaar van de centrumgemeente Groningen. Eén van de grootste moeilijkheden is dat er bij de gemeenten een weerstand tegen het PGB lijkt te zijn. Formeel is dat niet zo, maar er zijn drempels opgeworpen dus lijkt er sprake van een ontmoedigingsbeleid. In het gesprek kwam naar voren dat gemeenten inderdaad het PGB willen ontmoedigen, onder andere door lagere tarieven vast te stellen voor het PGB. Het gesprek maakte echter ook duidelijk dat een PGB moeilijk te realiseren is omdat de gemeente voor het vaststellen ervan bij de mensen thuis langs moet gaan. Omdat de mensen die dat moeten

doen daar weinig kennis over hebben, zijn die huisbezoeken voorlopig op de lange baan geschoven. Er is dus ook sprake van achterstalligheid en gemakzucht. Het gesprek dat Jacob met de ambtenaar van de centrumgemeente heeft gevoerd, heeft gelukkig wel vruchten afgeworpen. Binnen anderhalve dag waren er drie indicaties geregeld, voor de eerste cliënt was het zelfs binnen een dag rond. Jacob beschikt nu over het telefoonnummer van één van de personen die de gesprekken voert, en hoeft maar een sms'je te sturen om iets geregeld te krijgen.

Een vergelijkbaar probleem dat Jacob frustreert speelt rondom jongeren met een Wajong uitkering. Er wordt geen geld gestoken in jongeren die iets willen leren, zelfs niet als ze door een opleiding uit de uitkering zouden komen. Het is krom dat de gemeente geen €1.500 voor een opleiding wil betalen, maar wel €9.200 als subsidie aan de boerderij wanneer die als werkgever fungeert. Jacob heeft de

10 portretten Jacob Kiers

gemeente daarom aangeboden leren en werken op de boerderij te combineren, bijvoorbeeld door een jongere op te laten leiden door de kok op de boerderij (die is leermeester). De gemeente vindt zo’n combinatie echter niet mogelijk. Dit is jammer omdat het juist veel zou kunnen opleveren, niet alleen omdat jongeren die je laat vallen eerder kiezen voor alcohol en drugs en hun psychische problemen toenemen, maar ook omdat ze met een diploma veel meer kans hebben op een baan.

Samenwerking

Jacob werkt met verschillende instanties samen. Zo is de inzet van benodigde expertise gewaarborgd door samenwerking met Zonnehuisgroep Noord (organisatie voor welzijn, wonen en zorg) en huisartsen. Lijwiestee is onderaannemer van Zonnehuisgroep Noord voor wonen voor mensen met dementie. Deze constructie is bedacht door het zorgkantoor: er zijn vijf plekken voor de Zonnehuisgroep op Lijwiestee in ruil waarvoor Lijwiestee

diensten ontvangt van het Zonnehuis. Als voorbeeld: de specialist ouderenzorg komt voor de vijf dementerenden van het Zonnehuis, en gaat dan meteen langs de andere bewoners. Op deze manier zorgt samenwerking ook voor betere kwaliteit van de zorg.

Voor de jongeren die begeleid wonen op de boerderij zijn er contacten met Lentis (GGZ in Groningen) en Novo (biedt ondersteuning, begeleiding en behandeling bij wonen en werken). Er is constante afstemming tussen die organisaties en de zorgboerderij, waaronder rechtstreeks contact met de psychiater. Op de zorgboerderij worden ook alleenstaande zwangere moeders opgevangen, waarvoor samenwerking is met Jeugdzorg, het ziekenhuis en de Kinderbescherming.

Ondernemerslessen

Jacob heeft in de loop der jaren geleerd dat de zorg een zakenwereld is. Als zorgboer moet je vooral ondernemer zijn. Omdat je financiële middelen nodig

hebt om je bedrijf staande te houden moet je commercieel denken. Dat kan lastig zijn voor iemand uit de zorg. Een zorgboer wil nog wel eens iets meer accepteren om zijn cliënten te behouden of een schrijnende situatie op te lossen, maar dat is geen goede financiële strategie. Bovendien mogen zorgboeren zich er best meer van bewust zijn dat er een financiële vergoeding hoort te staan tegenover goede zorg.

Jacob’s motto is dat mensen altijd een tweede kans verdienen. En een derde, en een vierde. Mensen maken fouten, dus ze hebben herkansingen nodig, ze moeten kunnen leren. Een consequentie van deze manier van kijken is dat Jacob mensen soms teveel op hun woord gelooft, te snel vertrouwt dat iets goed geregeld is als hem dat wordt verteld. Dit heeft er regelmatig toe geleid dat iemand maanden op de zorgboerderij woonde zonder dat er uiteindelijk een vergoeding voor werd gegeven. Tegenwoordig probeert Jacob dit te ondervangen door in de aanmelding meer op papier te zetten, te eisen dat

zaken geregeld zijn en daar ook de bewijzen van te willen zien. Toch neemt Jacob zijn beslissingen grotendeels op gevoel. Je kunt niet op basis van een dossier beslissen of iemand bij het bedrijf past, daar moet je iemand voor in de ogen hebben gekeken. Omdat Jacob heeft geleerd dat zijn gevoel hem soms kan bedriegen, vult hij die intuïtie aan met de ratio.

Het pioniersnetwerk: iedereen werkt aan hetzelfde

Voor Jacob is het fijne aan het pioniersnetwerk dat je ervaart dat collega’s met hetzelfde traject bezig zijn. De pioniers kijken op dezelfde manier tegen de zorg aan, en hebben een vergelijkbare visie op welke kant het met de zorg op moet, terwijl ze daar allemaal alleen in dachten te staan. Het pioniersnetwerk heeft Jacob laten inzien dat er een beweging op gang is in de zorg en de maatschappij, een verandering in hoe naar zorg en mensen wordt gekeken, en dat zorgboeren aan de wieg van die verandering staan.

Het gaat er in de zorglandbouw niet alleen om mensen bezig te houden. Er zit een innovatievere visie achter. Hoe zorgboeren de zorg zien, past precies bij waar de overheid om vraagt: mensen minder als ziek zien, hen een onderdeel te laten zijn van de maatschappij, rekening houdend met hun beperkingen. Dat is inspirerend.

Het netwerk biedt pioniers niet alleen de mogelijkheid om met elkaar te delen waar ze mee bezig zijn, maar juist ook om dat breder naar buiten te brengen. Om een spreekbuis te zijn voor andere zorgboeren die daar wellicht minder toe in staat zijn, omdat ze bijvoorbeeld zelf elke dag cliënten begeleiden. Daarnaast biedt het pioniersnetwerk mogelijkheden om gezamenlijk de wereld te laten zien dat zorgboeren goed bezig zijn. Zorgboeren vinden het vaak heel gewoon wat ze doen. Maar ze zouden trotser mogen zijn op wat ze presteren want het is bijzonder. Het is jammer dat zorgboeren zich dat niet altijd realiseren want sommige boeren beginnen de moed een beetje te

verliezen met de problemen die komen kijken bij de veranderingen in de zorg.

Het pioniersnetwerk zou die vaak kleine zorgboeren kunnen helpen er weer een gat in te zien door het gedachtegoed van de zorglandbouw, het gedachtegoed van de omdenkers in de zorg, te verspreiden. Andere kleine zorgaanbieders zullen zich daarin kunnen vinden en zich erdoor gesteund voelen. Bovendien kunnen ze dat dan ook meenemen in hun gesprekken met de gemeente. Door het gedachtegoed op papier te zetten, uit te dragen en te verspreiden, wordt de uitwisseling en bewustwording die voor de pioniers zo waardevol is geweest, ook waardevol voor anderen.

‘Wat zorgboeren presteren is heel bijzonder.’

Portretten *Pioniers*

Tot slot

Hopelijk hebben onze portretten u kunnen inspireren, en kunt u zich herkennen in onze verhalen! Aan het slot van deze brochure vragen we uw aandacht voor onze belangrijkste boodschap: heb vertrouwen. We weten niet precies welke kant het uitgaat met de zorgsector, maar we moeten lef hebben en elkaar vertrouwen. Iedere keer dat we met een collega zorgboer praten worden we gesterkt in de kracht van onze aanpak, de kracht van de zorglandbouw. Laten we moed putten uit het feit dat we deel uitmaken van iets waar we onderdeel van willen zijn. We moeten anders durven zijn, andere dingen durven doen. Dat betekent dat we soms tegen de stroom in roeien, en dat kost energie. Dan willen we onszelf wel eens de vraag stellen: 'Waar komen we terecht?' Maar uiteindelijk zal de

hoofdstroom onze richting op gaan stromen. Die ontwikkelingen zijn al gaande. Wie het wil en kan zien, ziet het om ons heen al gebeuren. Laten we daarom onze eigenheid bewaren, en elkaar blijven voeden en inspireren. Met elkaar moeten we het doen.

Attsje *de Vries*
Annemie *Lepelaars*
Ed *Taylor*
Margreet *Leerink*
Cees *van Stiphout*
Adèle *Tijhuis*
Ingrid *Havermans*
Piet *van IJzendoorn*
IJsbrand *Snoeij*
Jacob *Kiers*

Samenvatting

In deze brochure staan portretten van tien pioniers in de zorglandbouw. Ze vertellen over hun ervaringen als zorgboer, knelpunten waar ze tegen aanlopen en lessen en oplossingen die hen verder hebben geholpen. Een actueel thema waar de pioniers op ingaan is de transitie in de zorg. De veranderingen zorgen voor knelpunten, zoals betalingsachterstanden en de toename in administratie en onzekerheid. De verhalen van de pioniers kunnen andere zorgboeren inspireren om problemen het hoofd te bieden. De pioniers die in deze brochure aan het woord komen zijn verenigd in het pioniersnetwerk zorglandbouw, dat hen in staat stelt hun kennis en ervaring met elkaar te delen en beschikbaar te maken aan de hele sector landbouw en zorg.

Colofon

Tekst: Esther Veen
Jan Hassink
M.m.v. Reina Ferwerda en Maarten Vrolijk

Fotografie: OANEvents

Vormgeving: Caroline Verhoeven – Poelhekke

Deze brochure is het resultaat van onderzoek in het kader van de PPS Multifunctionele Landbouw en is financieel ondersteund door het ministerie van Economische Zaken (BO-23.05-002-006).

WAGENINGEN UR
For quality of life

Federatie
Landbouw
en Zorg